

MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA DAVACININ TALEP SONUCUNU GENİŞLETMESİ VEYA DEĞİŞTİRMESİ

(*Extension or Modification of Initial Claim by the Claimant in Civil Procedural Law*)

Arş. Gör. Dr. Alper Tunga KÜÇÜK¹

ÖZ

Medeni usûl hukukunda davacı, dilekçeler teatisinde talep sonucunu serbestçe genişletebilir veya değiştirebilir (HMK m. 141, I). Dilekçeler teatisi aşaması tamamlandıktan tahkikat sona erinceye kadar ise davacı talep sonucunu ancak ıslah veya karşı tarafın açık muvafakati ile genişletebilir veya değiştirebilir (HMK m. 141, II). Davacı, ıslahla mevcut talep sonucuna yeni talep ekleyebileceği gibi talep sonucunu tamamen de değiştirebilir. İki talep sonucu arasında bir bağlantı olması gerekmez. Kanunda bu konuda bir sınırlama yoktur. Öte yandan dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra meydana gelen vakıalar nedeniyle davacının bir iradesi olmaksızın talep sonucunda bir değişiklik meydana geldiyse, davacı serbestçe talep sonucunu değiştirebilmelidir. Talep sonucunun miktar olarak daraltılması için de ıslah gerekmez. Buna karşılık talep sonucunun içerik itibarıyla daraltılması, talep sonucu değişikliği teşkil ettiğinden ancak ıslahla veya karşı tarafın açık muvafakati ile mümkün olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Talep Sonucu, Talep Sonucunun Genişletilmesi veya Değiştirilmesi, İddianın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı, Islah.

ABSTRACT

In civil procedure law, the claimant may freely extend or modify the claim in the exchange of petitions (HMK art. 141, I). After the completion of the exchange of petitions, until the examining, the claimant can only extend or modify the claim with the amendment or the express consent of the defendant (HMK art. 141, II). The claimant

¹ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Doktor, e-posta adresi: alper.kucuk@istanbul.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-0613-1808.

can add additional claim to the claim or completely change the claim by amendment. There need not be a link between the two claims. There is no restriction in this regard in Code of Civil Procedure. On the other hand, if a change has occurred on claim without the will of the claimant due to the events that occurred after the completion of the exchange of petitions, the claimant should be able to freely modificate the claim. In order to narrow the claim in terms of quantity, amendment is not required. The narrowing of the claim in terms of content should only be possible with the amendment or with the express consent of the defendant, as the claim constitutes a change.

Keywords: Claim, Extension or Modification of Claim, The Restriction of Extention or Modification of Claim, Amendment

GİRİŐ

Bir başkası tarafından hakkı ihlal edilen veya tehlikeye sokulan ya da kendisinden haksız bir talepte bulunulan kişi, dava ikame ederek hukukî himaye ister². Davacı, istediği hukukî himayeyi talep sonucunda ifade eder³. Davacının talep sonucu kural olarak, davalının aleyhine olmak üzere, mahkemeden kendisi lehine hüküm verilmesine iliřkindir⁴. Davacının talep sonucu, dava türüne göre değişiklik arz eder⁵.

- 2 KURU, Bakı, **Medenî Usûl Hukuku El Kitabı**, C. I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 289.
- 3 POSTACIOğLU, İlhan E. **Medenî Usûl Hukuku Dersleri**, 6. B., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1975, s. 249; BİLGE, Necip/ÖNEN, Ergun, **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. B., Ankara, Sevinç Matbaası, 1978, s. 440; ARSLAN, Ramazan, “Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1988/5-6, s. 722 vd., s. 731-732. ÜSTÜNDAğ, Saim, **Medenî Yargılama Hukuku**, 7. B., İstanbul, Nesis Matbaacılık, 2000, s. 466; ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/HANAğASI, Emel, **Medenî Usûl Hukuku**, 6. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 331; KARSLI, Abdurrahim, **Medenî Muhakeme Hukuku**, 5. B., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020, s. 429; HANAğASI, Emel, **Davada Menfaat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 125; ERCAN ÖZLER, Meltem, **Medenî Usûl Hukuku’nda Dava Konusu**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, İstanbul, s. 110-111.
- 4 ÜSTÜNDAğ, Saim, **İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1967, s. 142-143; ATALI, Murat/ERMENEK, İbrahim/ERDOğAN, Ersin, **Medenî Usûl Hukuku**, 3. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 360; ERCAN ÖZLER, s. 111.
- 5 POSTACIOğLU, s. 246; ÜSTÜNDAğ, **Yargılama**, s. 467; BİLGE/ÖNEN, s. 441; KURU, **El Kitabı**, s. 459-460; PEKANİTEZ, Hakan, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. II, 15. B., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 1150; TANRIVER, Süha, **Medenî Usûl Hukuku**, C. I, 3. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 645; YILMAZ, Ejder, **Islah**, 5. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2021, s. 193; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAğASI, s. 331; ATALI/ERMENEK/ERDOğAN, s. 360; HANAğASI, s. 126; DURAN, Osman, **Medeni Usul Hukukunda Taleple Bağlılık İlkesi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 109.

Talep sonucunun davanın konusu ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Dava konusu kavramı, davanın değiştirilmesi, derdestlik ve kesin hükmün kapsamı gibi konular bakımından belirleyici bir öneme sahiptir⁶. Dava konusunun ne anlama geldiğine dair öğretilerde birçok teori ileri sürülmüştür⁷. Türk öğretisinde, bu teorilerden usûl hukuku teorileri içerisinde kalan tek unsurlu dava konusu teorisi ile iki unsurlu dava konusu teorisi öne çıkmıştır. Tek unsurlu dava konusu teorisine göre, dava konusu yalnızca talep sonucuna göre belirlenirken⁸, iki unsurlu dava konusu teorisine göre ise dava konusu hayat olayı ve talep sonucundan oluşur⁹. Hangi teori kabul edilirse edilsin, talep sonucunun dava konusu kavramı içinde yer aldığı ve iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının kapsamına dâhil olduğu açıktır.

Talep sonucu kavramı, öğretilerde çeşitli terimlerle ifade edilmiştir. Bu terimler, netice-i talep¹⁰, talep neticesi¹¹, talep sonucu¹², hukukî netice¹³, istem sonucu¹⁴, son istem¹⁵ ve talep (istem)¹⁶ şeklindedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise talep sonucu terimi tercih edilmiştir (HMK m. 26, I; m. 53; m. 107, II; m. 119, I, ğ; m. 129, I, g; m. 303; m. 307; m. 308; m. 312; m. 342, II, f). Kanun koyucunun yanı sıra öğretinin

- 6 ROSENBERG, Leo/SCHWAB, Karl Heinz/GOTTWALD, Peter, **Zivilprozessrecht**, 18. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2018, P. 93, kn. 2; YILMAZ, **Islah**, s. 185 vd.; TANRIVER, s. 482-483; BÖRÜ, Levent, **Dava Konusunun Devri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 213.
- 7 Bu teorilere dair bkz. YILDIRIM, M. Kâmil, "Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu Teorileri", **MÜHF-HAD**, 1991/1-3, s. 23-50; YILMAZ, **Islah**, s. 186 vd.; BÖRÜ, s. 213 vd.; ERCAN ÖZLER, s. 175 vd.
- 8 Bu teorinin savunucuları için bkz. YILMAZ, **Islah**, s. 190; TANRIVER, s. 491-492; BÖRÜ, s. 232-234; AKYOL ASLAN, Leyla, **Medenî Usûl Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010, s. 202-203; BULUT, Uğur, **Medenî Usûl Hukukunda Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi)** Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 286; BUDAK, Ali Cem/KARAASLAN, Varol, **Medenî Usûl Hukuku**, 5. B. İstanbul, Filiz Kitabevi, 2021, s. 193.
- 9 Bu teorinin savunucuları için bkz. ÜSTÜNDAĞ, **Yargılama**, s. 529 dn. 36; ALANGOYA, H. Yavuz/YILDIRIM, M. Kâmil/DEREN-YILDIRIM, Nevhis, **Medenî Usûl Hukuku Esasları**, 7. B. İstanbul, Beta Yayınları, 2009, s. 242; Özkaya-Ferendeci, Hamide Özden, **Kesin Hükmün Objektif Sınırları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009, s. 177-178; MERİÇ, Nedim, **Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2011, s. 91 vd.
- 10 BERKİN, Necmeddin, **Tatbikatçılara Medenî Usûl Hukuku Rehberi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1981, s. 379; ÜSTÜNDAĞ, **Yargılama**, s. 466; POSTACIOĞLU, s. 246; ERCAN ÖZLER, s. 109.
- 11 BİLGE/ÖNEN, s. 440; GÖRGÜN, L. Şanal/BÖRÜ, Levent/TORAMAN, Barış/KODAKOĞLU, Mehmet, **Medenî Usûl Hukuku**, 9. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 282.
- 12 KURU, **El Kitabı**, s. 458 vd.; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 331 vd.; TANRIVER, s. 645; HANAĞASI, s. 125; ERCAN ÖZLER, s. 109; DURAN, s. 108.
- 13 ÜSTÜNDAĞ, **Yargılama**, s. 466
- 14 YILMAZ, **Islah**, s. 193; YILMAZ, Ejder, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C.II, 4. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2021, s. 2731.
- 15 ARSLAN, s. 731.
- 16 POSTACIOĞLU, s. 249.

çoğunluğunun da terim tercihi talep sonucu olduğundan, bu çalışmada talep sonucu terimi tercih edilmiştir.

Talep sonucu, dava dilekçesinde bulunması gereken unsurlardan en önemlisi olup¹⁷ Kanun'da (HMK m. 119, II) zorunlu unsur olarak düzenlenmiştir¹⁸. Davacının talep sonucunu tüm dava türlerinde açıkça ifade etmesi gerekir¹⁹. Talep sonucundan nasıl bir hukukî himaye istendiği anlaşılmaktaysa, talep sonucu açık sayılır²⁰. Talep sonucunun açıkça ifade edilmesi, davanın türünü, ne şekilde yürütüleceğini, derdestliği, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağını, kesin hükmü ve hükmün icra edilmesini belirlemek bakımından önem taşır²¹.

Talep sonucunun dava dilekçesinin zorunlu bir unsuru olmasının sonucu, davacının talep sonucunu açık şekilde belirtmemesi durumunda, hâkimin davacıya eksikliği tamamlaması için bir haftalık kesin süre vermesidir. Bu süre içinde eksikliğin tamamlanmaması hâlinde dava açılmamış sayılır (HMK m. 119, II)²².

Bu çalışmada, medenî usûl hukukunda davacının talep sonucunu nasıl genişletebileceği veya değiştirebileceği usûl kesitlerine göre incelenmiştir. Bu inceleme sırasında, davacının talep sonucunu genişletme veya değiştirme yasağı ve bu yasağı aşma yolları olan ıslah ile karşı tarafın açık muvafakatine yer verilmiştir.

17 PEKCANİTEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1150; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 331.

18 ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 147 dn. 31; POSTACIOĞLU, s. 232; PEKCANİTEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1016; ERCAN ÖZLER, s. 269-270; DURAN, s. 112.

19 TANRIVER, s. 645; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 332.

20 YILMAZ, **Islah**, s. 193. Davacı tarafından ileri sürülen talep, dava dilekçesinin diğer bölümlerinden dolayı olarak anlaşılrsa dahi, dilekçenin ayrı bir unsuru olan talep sonucu bölümünde ayrıca açıkça, net, şartsız, tereddütsüz, doğrudan ve somut bir şekilde ileri sürülmelidir. Bkz. ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 360.

21 PEKCANİTEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1149; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 332; DURAN, s. 113; ÖZEKES, Muhammet, "HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler", **DEÜHFD**, C. 16, Özel Sayı, **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan**, 2014, Basım Yılı: 2015, s. 263-300, s. 278.

22 PEKCANİTEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1156; ÖZEKES, **Eksiklik**, s. 279; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 333; ULUKAPI, Ömer, **Medenî Usûl Hukuku**, Konya, Mimoza Yayıncılık, 2015, s. 258; GÖRGÜN/BÖRÜ/TORAMAN/KODAKOĞLU, s. 301; ERCAN ÖZLER, s. 270; DURAN, s. 112. Öğretide bir görüşe göre ise, talep hiç belirtilmeden açılan bir davanın gerçekte açılmış olmasına imkân bulunmadığından, hâkimin daha ilk aşamada duruşma yapmadan talebi reddetmesi gerekir. Bkz. UMAR, Bilge, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 383. Bir diğer görüş de talep sonucunun açık şekilde belirtilmemesi ile talep sonucuna hiç yer verilmemesi arasındaki ayrımı dikkat çekmiştir. Bu görüşe göre, talep sonucu açık değil veya eksik ise HMK m. 119, II uygulanmalıyken, talep sonucuna hiç yer verilmemiş ise yargılamanın sevk ve idaresi kapsamında davacıya kesin bir süre verilerek eksikliğin tamamlanması gerekir. Bkz. TANRIVER, s. 647-648.

I. DAVACININ DİLEKÇELER TEATİSİ AŞAMASINDA TALEP SONUCUNU GENİŞLETMESİ VEYA DEĞİŞTİRMESİ

Davacının talep sonucunu genişletmesi veya değiştirmesinden anlaşılması gereken, talep sonucunu artırması, talebi değiştirip yeni bir talep ileri sürmesi veya talep sonucuna yeni talep eklemesidir.

Hukukumuzda davacının talep sonucunu serbestçe genişletebileceği veya değiştirilebileceği usûl kesitleri, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına göre belirlenir. Zira talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı kapsamında yer alır²³.

23 Hukukumuzda iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının kapsamı ne Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda ne de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda açıkça düzenlenmiştir. Öğretide bu konudaki kabul, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının kapsamına dava sebebi ve talep sonucunun dâhil olduğudur. Bkz. ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 151; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM, s. 242 dn. 50; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 406; BUDAK/KARAASLAN, s. 215; BÖRÜ, s. 64 vd. Zira davanın mahiyetini belirleyen iki önemli unsur dava sebebi ve talep sonucudur. Bkz. ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 151; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM, s. 242 dn. 50; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 406; BÖRÜ, s. 64 vd. "[...] yasak, usul hukukumuzda benimsenen teksif ilkesinin önemli bir sonucu olup, dava sebebi olarak vakıalar ve talep sonucu bu yasak kapsamındadır. Bunun dışında hukuki sebeplerin değiştirilmesi ve talebin daraltılması davayı genişletme veya değiştirme sayılmaz. [...]". İstanbul BAM 2. HD., 05.04.2017, E. 2017/340 K. 2017/362 (Lexpera). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki gibi Alman Medeni Usûl Kanunu'nda da dava değişikliğinin ne anlama geldiği açık şekilde düzenlenmemiştir. Alman öğretisine göre, davanın değiştirilmesi yasağı, dava sebebi veya talep sonucunun ya da her ikisinin de değiştirilmesinin yasak olmasıdır. Bkz. HABSCHIED, Walther J., **Schweizerisches Zivilprozess und Gerichtsorganisationsrecht**, 2. Aufl., Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 1990, P. 31, kn. 386 ve 376; ASSMANN, Dorothea, **Wiezorek/Schütze Zivilprozessordnung und Nebengesetze**, 4. Aufl., De Gruyter Verlag, 2014, P. 263 kn. 6; FOERSTE, Ulrich, **Musiellak/Voit Zivilprozessordnung Kommentar**, 16. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2019, P. 263 kn. 2-3. ZPO § 263'e göre, dava açıldıktan sonra dava değişikliği kural olarak yasaktır. Ancak karşı taraf izin verirse ya da mahkeme değişikliği amaca uygun (*sachdienlich*) görürse dava değiştirilebilir. ZPO § 264'te ise dava sebebinin değişmemesi şartıyla talep sonucunun genişletilebileceği hâller düzenlenmiştir. İsviçre hukukunda dilekçeler teatisi ve esas duruşmaya hazırlık aşamasında dava değişikliği SchZPO Art. 227'e göre yapılabilir. Bu hükme göre, bir dava değişikliği ancak iki talebin de aynı yargılamaya usûlünde olması ve ikisi arasında maddî (objektif) bir bağlantı bulunması veya karşı tarafın dava değişikliğini açık şekilde kabul etmesi hâlinde geçerlidir. Eğer iki talep aynı veya benzer hayat olaylarına dayanıyorsa, iki talep arasında objektif bağlantı var demektir. Görüldüğü üzere, aynı yargılama usûlünde olma şartı zorunlu olmakla birlikte diğer iki şart birbirinin alternatifi olacak şekilde düzenlenmiştir. Bkz. KLINGLER, Rafael, **Die Eventualmaxime in der Schweizerischen Zivilprozessordnung**, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2010, s. 250, P. 670; SUTTER-SOMM, Thomas "Die neue Schweizerische Zivilprozessordnung", **Ritsumekian Law Review**, No: 29, 2012, s. 81-105, s. 96; GALLI, Andreas, "Veränderungen im erstinstanzlichen Zivilverfahren", **Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht**, 21-22/2010, s. 81-149, s. 118. BRÖNNIMANN, Jürgen, "Die Schweizerische Zivilprozessordnung vom 19.12.2008- ein Überblick", **Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis**, s. 79-99, s. 87; BOLAYIR, Nur, **Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014, s. 318-319. Esas duruşmada dava değişikliği ise SchZPO Art 230'da düzenlenmiştir. Bu hükme göre, dava değişikliği esas duruşmada, SchZPO Art. 227, I'deki şartların gerçekleşmesi ve söz konusu değişikliğin yeni vakıa veya delillere dayanması hâlinde (SchZPO Art. 229) geçerlidir. Bkz. KLINGLER, s. 250, P. 671.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre davacı, dilekçeler teatisi aşamasında talep sonucunu serbestçe genişletebilir veya değiştirebilir (HMK m. 141, I). Yazılı yargılama usûlü bakımından bunun anlamı, davacının dava dilekçesinde ifade ettiği talep sonucunu cevaba cevap dilekçesinde serbestçe genişletebileceği veya değiştirebileceğidir. Cevaba cevap dilekçesi sunulduktan sonra, henüz cevaba cevap dilekçesi sunma süresi dolmadan ek bir dilekçeyle talep sonucunun genişletilip genişletilemeyeceği tartışılmalıdır. Öğretide bu durum, davalı bakımından irdelenmiştir. Buna göre, cevap veya ikinci cevap dilekçesi sunan davalının, söz konusu dilekçelerin sunulma süresi dolmadan esasa dair yeni savunma sebepleri ileri sürülebileceği ifade edilmiştir²⁴. Kanun'da davalının cevap dilekçesi sunduktan sonra, cevap süresi sona ermeden bir kez daha dilekçe verebileceği iki hâl bulunmaktadır. Bunlardan biri karşı davadır. Buna göre, karşı dava, cevap dilekçesiyle veya esasa cevap süresi içinde ayrı bir dilekçe verilmek suretiyle açılır (HMK m. 133, I). Diğer durum ise ilk itirazlara dairedir. Cevap dilekçesinin verilmesinden sonra, cevap süresi dolmamış olsa bile ilk itirazlar ileri sürülemez (HMK m. 131). Bu hükmün mefhum-u muhalifinden, cevap dilekçesi sunulduktan sonra ancak süre dolmadan ek bir dilekçe verilebileceği anlaşılmaktadır. Kanun koyucu bu durumda yalnızca ilk itirazların ileri sürülemeyeceğini düzenlemiştir. Kanaatimizce davalı bakımından mevcut olan, dilekçe sunma süresi içinde ek dilekçe hakkının, davacı bakımından kabul edilmeyeceğinin haklı gerekçesi yoktur. Bu nedenle davacı, cevaba cevap dilekçesi sunduktan sonra ancak süre henüz sona ermeden vereceği ek bir dilekçe ile talep sonucunu genişletebilmeli veya değiştirebilmelidir. Bu bağlamda 7251 sayılı Kanun değişikliği ile HMK m. 141'e eklenen "*dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra*" yasağın başlayacağına dair ifade, bir usûl kesiti olarak dilekçeler teatisi sona erdikten sonra yasağın başlayacağı şeklinde anlaşılmalıdır.

Davalının cevap dilekçesi sunmaması durumunda ise davacının cevaba cevap dilekçesi verip veremeyeceği öğretide tartışılmalıdır. Bir görüşe göre, cevap dilekçesinin verilmemesi durumunda dilekçeler

Türk öğretisindeki bir görüşe göre, hukukumuzda yürürlükte olan iddianın ve savunmanın genişletilmesi yasağı kaldırılmalı ve İsviçre ile Alman hukukundaki düzenlemelere benzer düzenlemeler yapılmalıdır. Bkz. YILMAZ, Şerh, C. III, s. 3012-3014. Türk öğretisindeki diğer bir görüşe göre de söz konusu yasağın yumuşatılması gerekir. Bu görüşe göre, davacının vakia iddialarının başka bir talep sonucunu haklı gösterdiği durumlarda, hâkimin talep sonucunun değiştirilmesi hususunda davacıya hatırlatmada bulunmasına olanak verilmesi yerinde olur. Bu şekilde yeni bir dava açılmasına gerek kalmaksızın esas hakkında verilecek kararlar hukukî uyumsuzluk sona erdirilmiş olur. Bkz. BUDAK/KARAASLAN, s. 92.

24 PEKCANİTEZ, *Pekcanitez Usûl*, s. 1247; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 395.

teatisinin sona ermemesi gerekir²⁵. Zira davacı, ikinci dilekçesinde yasak söz konusu olmaksızın iddiasını genişletme hakkı olduğunu bilerek ve buna güvenerek dava dilekçesinde bütün iddialarını ileri sürmemiş olabilir²⁶. Diğer bir görüşe göre ise HMK m. 127 ve HMK m. 128, I'deki hükümler dikkate alındığında, davalının cevap dilekçesi vermemesi durumunda davacının cevaba cevap dilekçesi verip veremeyeceği açık olmadığından bu konuda bir düzenleme yapılmalıdır²⁷.

Öğretide ağırlıklı olan ve bizim de katıldığımız görüşe göre ise davalının süresi içinde cevap dilekçesi sunmaması hâlinde, davacının cevaba cevap dilekçesi sunma imkânı ortadan kalkar²⁸. Zira cevaba cevap dilekçesi, cevap dilekçesinin karşılığını oluşturur ve ancak süresi içerisinde davalı tarafından cevap dilekçesi verilmişse gündeme gelebilir²⁹. Nitekim HMK m. 136, I'de, "*davacının cevap dilekçesinin kendisine tebliğinden itibaren iki haftalık süre içerisinde cevaba cevap dilekçesi*" verilebileceği düzenlenerek, ortada tebliğ edilecek bir cevap dilekçesi yoksa cevaba cevap dilekçesinin verilmesinin mümkün olmayacağına açıkça işaret edilmiştir³⁰. Dolayısıyla cevap dilekçesi verilmemesi durumunda, davacı bakımından talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, davacı bakımından dava dilekçesinin verilmesi ile başlamış olur³¹. Bu durumda davacının talep sonucunu genişletebileceği veya değiştirebileceği zaman dilimi davalının hareketlerine göre belirlendiğinden, davacının bu hususu dikkate alarak talep sonucunu eksiksiz şekilde ileri sürmesi gerekir³².

25 ÖZKAYA-FERENDEÇİ, Hamide Özden, "Davalının Cevap Dilekçesi Vermemesi Halinde M. 128'in Uygulanması ve Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Arayışları", **MÜHF-HAD**, C. 24, S. 1, Haziran 2018, s. 258-269, s. 263.

26 Bu görüşe göre, hukukî dinlenilme hakkı, davalının tasarrufu ile davacının cevaba cevap dilekçesi verme hakkının elinden alınmaması gereği, avukat ile temsil zorunluluğun bulunmaması hâli ve somutlaştırma yükü göz önünde bulundurulduğunda ikinci dilekçelerin sunulmasına izin verilmesi isabetli olur. Bkz. ÖZKAYA-FERENDEÇİ, s. 263.

27 KARSLI, Abdurrahim/KOÇ, Evren/KONURALP, Cengiz Serhat, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Problemli Konular**, İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014, s. 90.

28 KURU, **El Kitabı**, s. 506; PEKCANITEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1269; TANRIVER, s. 674-675; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 396; AKYOL ASLAN, Leyla, **Medenî Usûl Hukukunda Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Sonuçları**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 212; DİRENİSA, Efe, **Medenî Yargılamada Ön İnceleme Aşaması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 218.

29 PEKCANITEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1269; TANRIVER, s. 675.

30 TANRIVER, s. 675. Süresinde cevap dilekçesi sunmayan davalının, hangi vakaı ileri sürerek davaya karşı çıktığı belirli olmadığından davacının inkâr sayılma sonucuna (HMK m. 128) yönelik açıklamada bulunmasının zemini mevcut değildir. Bkz. ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 411.

31 KURU, **El Kitabı**, s. 506; TANRIVER, s. 675.

32 PEKCANITEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1268; BUDAK/KARAASLAN, s. 216.

II. DAVACININ DİLEKÇELER TEATİSİ AŞAMASI TAMAMLANDIKTAN SONRA TALEP SONUCUNU GENİŞLETMESİ VEYA DEğİŞTİRMESİ

A. Davacının Talep Sonucunu Genişletmesi veya Değiştirmesinin Yasak Olduğu Hâller

1. Kural

Davacı davadaki talebini, kural olarak dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra genişletir veya değiştirirse bu durum yasak kapsamında olur³³. Bu durum şu şekilde de ifade edilebilir: Bir davada değiştirilmek istenen hususun ayrı bir davada ileri sürülmesi durumunda, bu davaya derdestlik veya kesin hüküm itirazı yapabilir ise söz konusu değişiklik yasak kapsamında deęildir³⁴. Buna karşılık davalı yeni davaya karşı, derdestlik veya kesin hüküm itirazında bulunamıyorsa, değiştirilmesi istenen husus yasak içerisinde yer alır³⁵.

Örneğin, davacının talep ettiği bir malın yerine bedelini istemesi veya talebini herhangi bir miktarda artırması yasak kapsamına girer³⁶. Keza davacının ikame ettiği tahliye davasını, kira bedelinin tespiti davası olarak değiştirmek istemesi de talep sonucu değişikliği teşkil eder ve yasak kapsamındadır³⁷. Davacının kısmî dava açmış olması durumunda da alacağının dava dışı kalan kısmını aynı dava içerisinde talep etmesi yasak kapsamında kabul edilir³⁸.

7251 sayılı Kanun değişikliğinden evvel, ön inceleme duruşmasına karşı tarafın mazeretsiz şekilde gelmemesi durumunda taraf, talep

33 POSTACIOğLU, İlhan E./ALTAY, Sümer, *Medenî Usûl Hukuku Dersleri*, 7. B., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015, s. 477; KURU, Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, C. II, İstanbul, Demir Demir Yayıncılık, 2001, s. 1697 vd.; KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder, *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, 25. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 295-296; PEKCANİTEZ, *Pekcanitez Usûl*, s. 1256; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAğASI, s. 354; YILMAZ, *Şerh*, C. III, s. 3006; UMAR, s. 439; TANRIVER, s. 698; KARSLI, s. 465; ULUKAPI, *Usûl*, s. 262.

34 KURU, C. II, s. 1694.

35 KURU, C. II, s. 1694.

36 ÜSTÜNDAğ, *Yargılama*, s. 535; KURU, C. II, s. 1698; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 295; PEKCANİTEZ, *Pekcanitez Usûl*, s. 1256; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAğASI, s. 354; TANRIVER, s. 698; ULUKAPI, *Usûl*, s.262-263;

37 KURU, *El Kitabı*, s. 512.

38 KURU, C. II, s. 1698; ULUKAPI, *Usûl*, s. 262. Hakkında karar verilmesi davacının talebine bağlı olan, bir başka deyişle hâkimin kendiliğinden dikkate alamayacağı yan taleplerin (faiz ve icra tazminatı gibi) sonradan ileri sürülmesi de yasak kapsamındadır. Bkz. KURU, C.II, s. 1698; KURU, *El Kitabı*, s. 512; DİRENİŐA, s. 220.

sonucunu serbestçe genişletebilir veya değiştirebilirdi³⁹. Kanun koyucunun bu düzenlemeyi yürürlükten kaldırmasının gerekçelerinden biri, ön inceleme duruşmasında yeni iddia ve savunma sunulduğu zaman, karşı tarafın bu iddia ve savunmalara yönelik açıklama yapmak için dilekçe vermesi nedeniyle oluşan yargılamanın uzaması sonucunun engellenmesidir⁴⁰. Kanaatimizce söz konusu değişikliğin yargılamanın hızlandırılmasına hizmet edeceğini söylemek güçtür. Şöyle ki, ön inceleme duruşmasına taraflardan birinin katılmaması üzerine karşı tarafın serbestçe iddia ve savunmalarını ileri sürebilmesi, uygulamada pek az rastlanan bir durumdu. Zira dilekçeler teatisinde talep sonucunu ileri süren tarafların, ön inceleme duruşmasında bir anda talep sonucunu genişletmesi veya değiştirmesi ancak zorunluluk hâlinde söz konusu olabilir. Ayrıca ıslah ile talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi durumunda da karşı taraf, talep sonucu değişikliğine dair savunmada bulunabilir. Islah açısından söz konusu olan bu durum kanun koyucu tarafından yargılamayı sürüncemede bırakan bir neden olarak görülmemiştir. Bu nedenlerle, kanaatimizce ıslaha nazaran çok daha az rastlanan bir durum olan ön inceleme aşamasında talep sonucu değişikliği imkânının yürürlükten kaldırılması isabetli olmamıştır.

Basit yargılama usûlünün geçerli olduğu davalarda, yazılı yargılama usûlünün geçerli olduğu davaların aksine dilekçeler teatisinde ikinci dilekçeler yer almaz (HMK m. 317, III)⁴¹. Davacı açısından talep sonucunu genişletme veya değiştirme yasağı dava açılmasıyla başlamış

39 Değişiklikten önceki düzenlemenin ön inceleme duruşmasına katılan tarafı, karşı tarafa kıyasla daha avantajlı hâle getirmesi nedeniyle adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil ettiği yönünde bkz. ÖZTEK, Selçuk/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/KALE, Serdar, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifi'nin Değerlendirilmesi", **TBBD**, 2020, S. 149, s. 77-152, s. 116. Söz konusu düzenlemenin adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmediği yönünde bkz. DİRENİSA, s. 228 vd.

40 Değişikliğe dair diğer gerekçeler için bkz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu, s. 13. Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss216.pdf>. Değişikliğin yerinde olduğuna dair bkz. BUDAK/KARAASLAN, s. 233-234. Değişikliğin isabetli olmadığına dair görüş için bkz. Bkz. PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi", **Lexpera Blog**, 2020, P. 15; PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme", **TBBD**, S. 150, 2020, s. 247-299, s. 274; DİRENİSA, s. 227-230.

41 Böyle bir sınırlamanın nedeni olarak basit yargılama usûlünde görülecek davaların daha kısa sürede karara bağlanması gereği gösterilmektedir. Bkz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574), s. 94. Bkz. <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamaları/Kanunlasan/2011Yili/kanmetni/6100ss.pdf>. İsviçre hukukunda da basit yargılama usûlünde ikinci dilekçe değişimi yoktur. Bkz. KLINGLER, s. 203, P. 545.

olur (HMK m. 319). Öte yandan uygulamada basit yargılama usulünün geçerli olduğu davalarda dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra davacının, beyan dilekçesi adı altında iddialarına dair genel açıklamaları ileri sürdüğü görülmektedir. Davacının, bu gibi dilekçeler aracılığıyla talep sonucunu genişletmesi veya değişirmesi mümkün değildir⁴².

Talep sonucunun belirsiz veya çelişkili olduğu durumlarda hâkim, davayı aydınlatma ödevi kapsamında dava değişikliğine yol açacak şekilde bir talep değişikliğine işaret edemez⁴³. Bu durum, taraflardan birine aydınlatma ödevi sınırlarını aşacak şekilde yol gösterme nedeniyle hâkimin reddi sebebi teşkil eder⁴⁴. HUMK m. 37, III'te yer alan "*Hâkim... iki tarafın iddiaları hududu dâhilinde olmak üzere...*" ifadesi, HMK m. 31'de yer alması da⁴⁵ hakim aydınlatma ödevinin sınırı tarafların ileri sürdüğü dava malzemeleridir⁴⁶. Hâkimin iddianın genişletilmesine veya genişletilmesine işaret edebilmesi ancak açık bir düzenleme ile mümkün olabilir⁴⁷. HMK m. 31'in gerekçesinde, hâkimin tarafların gerekli talepleri ileri sürmelerini sağlayabileceği belirtilse de bu durum tek başına hâkimin talep sonucunun değiştirilmesine işaret edebileceği sonucunu doğurmaz⁴⁸. Hâkim sadece talep sonucunda bulunan belirsizliği, eksikliği veya çelişkiyi giderebilir; bunun dışında uygun bir talep sonucunun ileri sürülmesine veya dava temelini değişmesine neden olacak bir aydınlatma yapamaz⁴⁹. Örneğin, hâkim aydınlatma

42 UMAR, s. 933.

43 TERCAN, Erdal, "Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü Kapsamında Tarafların Dinlenmesi", *MİHDER*, C. 7, S. 18, 2011, s. 1-56, s. 29; KARAASLAN, Varol, *Medenî Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*, 2. B., Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s. 132; SİMİL, Cemil, "Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları", *DEÜHFD*, C. 16, Özel Sayı, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, 2014, Basım Yılı: 2015, s. 1351-1376, s. 1369; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 129-130; YARDIMCI, Taner Emre, *Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yükü*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 231.

44 KARAASLAN, *Aydınlatma*, s. 132; SİMİL, *Aydınlatma*, s. 1369.

45 SİMİL, *Aydınlatma*, s. 1359.

46 ÜSTÜNDAĞ, *Yargılama*, s. 249; ALANGOYA, Yavuz H., *Medenî Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1979, s. 148-149; KURU, El Kitabı, s. 454; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 281; PEKCANITEZ, *Pekcanitez Usûl*, s. 1138; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 164; ULUKAPI, Ömer, "Yargıtay Kararları Işığında Medenî Usûl Hukukunda Yargılamaya Hâkim Olan İlkelerden Taraflarca Hazırlama İlkesi", *SÜHFD*, 1998, 1-2, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, s. 713-732, s. 730; DEREN-YILDIRIM, Nevhis, "Teksif İlkesi Açısından İstinaf", *İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı*, Ankara, TBB Yayınları, 2003, s. 267-284 s. 272; ERDÖNMEZ, Güray, *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, C. I, 15. B., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 821; SİMİL, *Aydınlatma*, s. 1359; YARDIMCI, s. 231.

47 KARAASLAN, *Aydınlatma*, s. 127; SİMİL, *Aydınlatma*, s. 1359.

48 KARAASLAN, *Aydınlatma*, s. 127; SİMİL, *Aydınlatma*, s. 1359.

49 ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN YILDIRIM, s. 287; MERİÇ, Nedim, "Hâkimin Davayı

ödevi kapsamında davacıya faiz talep edebileceği konusunda bir yönlendirmede bulunamaz; aksi hâlde tarafsızlığını ihlal etmiş olur⁵⁰.

Belirsiz alacak davasında, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına dair ayrık bir hüküm bulunmaktadır. Bu hükme göre, karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesi mümkün olduğunda, hâkim tarafından tahkikat sona ermeden⁵¹ verilecek iki haftalık kesin süre içinde⁵² davacı, iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın talebini tam ve kesin olarak belirleyebilir (HMK m. 107, II). Davacı bu

Aydınlatma Yükümlülüğü”, Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, DEÜHFD Özel Sayı, C. 11 (2009), İzmir, 2010, s. 377-424, s. 394; SİMİL, Aydınlatma, s. 1359. Öğretideki bir görüşe göre ise, dava dilekçesinde bulunan vakalar, davacının talep sonucunu haklı çıkarmakla birlikte davacı aynı olaya dayanarak başka bir talepte bulunma olanağına sahipse ve yeni talep sonucu davacının dava açmaktaki ekonomik amacına hizmet edip aynı konuda ikinci bir davanın açılmasına engel olacaksa, hâkim talep sonucunu değiştirme imkânına işaret edebilmelidir. Bu şekilde, talep sonucunun olay ile uyumu sağlanarak hukuki uyumsuzluk esastan çözümlenir. Aynı zamanda mahkemeler aynı konuda ikinci bir dava ile meşgul olmayacağından usûl ekonomisi ilkesine de hizmet eder. Bkz. BUDAK/KARAASLAN, s. 197. Kanaatimiz bu görüşün aksi yönündedir. Çünkü hâkim tarafsız bir konumda olmalıdır, tarafın talep etmemesine rağmen ona çeşitli şekillerde yol göstermek hâkimin reddi sebebi teşkil eder. Ayrıca gerek HMK m. 119 gerekse m. 141 düzenlemeleri hâkimin böyle bir yetkiyi kullanmasına engel teşkil eder.

50 KARAASLAN, Aydınlatma, s. 131-132.

51 7251 sayılı Kanun değişikliğinden önce Kanun’da talep sonucunun hangi usûl kesitine kadar artırılabilceği açıkça düzenlenmemişti. Bu dönemde öğretilde, mahkemenin yargılama giderlerine hükmedebilmesi ve hükme karşı kanun yollarına başvuru için talep sonucunun tahkikat sona erinceye kadar kesinleştirilmesi gerektiği ifade edilmekteydi. Bkz. PEKCANİTEZ, Pekcanitez Usûl, s. 1044.

52 7251 sayılı Kanun ile söz konusu değişiklik yürürlüğe girmiştir. Kanun gerekçesinde İsviçre hukukunda da hâkimin bu konuda süre vermesi gerektiği fikrinin hâkim olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Metni. Bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2/2-2735.pdf>. Öğretilde bu değişiklik eleştirilmiştir. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, hâkimin tarafa talep sonucunun belirlemesi için süre vermesi, ona yol göstermesi anlamına geleceğinden yerinde değildir. PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, Teklif, P. 7; PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, Değerlendirme, s. 270; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 335-336. Kısmî davada hâkimin bu şekilde hatırlatma yapıp süre vermesi söz konusu olamazken, belirsiz alacak davasında bu durumun kabul edilmesi çelişki oluşturur. Ayrıca hâkimin süre vermesinden sonra davayı kazanacağını düşünerek talebini artıran davacı, davanın reddi hâlinde yüksek miktarda yargılama giderlerine mahkûm olacaktır. Bu durum yargıya güvenin zedelenmesine neden olur zira davacı bu sonucun sorumlusu olarak hâkimî görecektir. Bkz. PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, Teklif, P. 7. Aksi yöndeki görüşe göre ise, hâkimin bu görevi, Kanun’dan doğduğu için bu husus, hâkimin tarafsızlığından şüphe duyulmayı gerektiren bir durum değildir. Bkz. ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 295. Mahkemenin buradaki sorumluluğu, aydınlatma ödevinin bir gereği olarak kabul edilmelidir (HMK m. 31). Burada mahkemenin gerçekleştirdiği işlem, tasarruf ilkesini ihlal etmek değil, kendi görev alanında olan yargılamanın bir aşamasını, yani tahkikatı sona erdireceğini, bunu yapmadan önce iki haftalık kesin süre içinde talebini belirlemesini davacıya bildirmekten ibarettir. Bkz. ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, s. 103. Değişikliğin yerinde olduğuna dair ayrıca bkz. KARSLI, s. 340.

süreden sonra yeniden talep sonucunu artırmak isterse, bu durum talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı kapsamında kalır. Zira bu durumun sebebi alacağın belirsiz olması değil, davacının kendi ihmâlidir⁵³. Bu durumda davacı talep sonucunu ancak ıslahla veya karşı tarafın açık muvafakati ile artırabilir. Davacının belirsiz alacak davasına özel olarak düzenlenen talep sonucunu belirleme imkânını verilen süre içerisinde kullanmamış olması, ıslah imkânını da kullanamayacağı anlamına gelmez. Belirsiz alacak davasında talep sonucu artırımı ile ıslah birbirinden farklı kurumlar olup, belirsiz alacak davasında ıslahı sınırlayıcı bir düzenleme, Kanun'da yer almamaktadır.

2. Davacının Dilekçeler Teatisi Aşaması Tamamlandıktan Sonra Ortaya Çıkmış Vakıalara Dayalı Olarak Talep Sonucunu Genişletmesi veya Değiştirilmesi

Dilekçeler teatisinden sonra ortaya çıkmış vakıalara dayalı olarak davacının talep sonucunu ne şekilde genişletebileceği veya değiştirebileceği, tartışılan hususlardan biri olmuştur. Bu konuda verilmiş Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararına göre, davacı kendisine ait bir otomobilin zilyetliğinin gaspına dayanarak otomobilin iadesi için dava açmışken, dava sırasında otomobilin yanması nedeniyle, talebini tazminata ancak ıslahla dönüştürebilir⁵⁴. Belirtmek gerekir ki Yargıtay'ın güncel kararları da bu yöndedir⁵⁵.

Yargıtay'ın bu kararları öğretide eleştiri konusu olmaktadır. Öğretideki görüşe göre, Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararına konu teşkil

53 ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 295; YILMAZ, *Islah*, s. 232. 7251 sayılı Kanun değişikliğinden önce de öğretide talep sonucunun bir kez serbestçe artırılabilirliği kabul edilmekteydi. Bkz. ÖZEKES/BULUT, s. 710; YILMAZ, *Islah*, s. 232; SİMİL, *Belirsiz Alacak*, s. 277; GÜNDÜZ, Okan, "Islahla Dava Değerinin Artırılması Sonucunda Ortaya Çıkan Bazı Hukuki Meseleler", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S. 1, 2017, s. 193-214, s. 199; ERCAN ÖZLER, s. 320. Öte yandan yargılama sırasında özellikle delillerin incelenmesi sırasında bir hata ya da eksiklik söz konusuysa ve bu durum davacının talep sonucunu eksik belirlemesine neden olmuşsa, istinaf yargılamasında veya Yargıtay'ın bozma kararında bu tespit edilmişse gerek hükmün kaldırılmasından sonra gerekse bozmadan sonra davacının talebini belirlemesine izin verilmelidir. Yargıtay ve bölge adliye mahkemesi uygulaması bu yöndedir. Bkz. SİMİL, Cemil, "Yargıtay Kararları Işığında Belirsiz Alacak Davası ve Kısmi Dava ile İlgili Sorunlar", *Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukunun Güncel Sorunları II*, Ed.: Muhammet Özekes, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 93-116, s. 104.

54 "[...] Bir dava açıldıktan sonra teslimi istenen malın telef veya ziyat gibi sebeple tesliminin imkânsızlaştığından dolayı iddiayı, ifa yerine tazminata çevirmek lüzum ve zarureti hasıl olabilir ve iyi niyet sahibi olan taraflar bu yanlışlıkları ve unutulmuş şeyleri ıslah yolu ile düzeltir ve tamamlayabilir [...]" İBK 04.02.1948, E. 10, K. 3 (RG. 17.06.1948, S. 6934; KURU, C. II, s.1734; YILMAZ, *Islah*, s. 179).

55 Y. 9.HD, 04.11.2014, E. 24392, K. 32498 (ÖZEKES, Muhammet, *Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku*, 15. B., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 1492).

eden davada, teslimine ilişkin talebin reddedilmesi ve malın bedeline dair yeni bir dava açılması usûl ekonomisi ilkesine aykırıdır⁵⁶. Davacı, dilekçeler teatisinden sonra ortaya çıkmış vakıalara dayalı olarak talep sonucu serbestçe genişletebilmeli veya değiştirebilmelidir⁵⁷.

Bu yöndeki bir diğer görüşe göre, Yargıtay'ın bu tutumu aynı zamanda HMK m. 109, III'deki düzenlemeye de aykırılık teşkil eder. Söz konusu hükme göre, dava açılırken, talep konusunun kalan kısmından açıkça feragat edilmiş olması hâli dışında, kısmî dava açılması, talep konusunun geri kalan kısmından feragat edildiği anlamına gelmez. Bu görüşe göre, Yargıtay'ın Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu dönemindeki tutumu, büyük bir ihtimalle Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu döneminde Yargıtay'ın benimsediği -davacının alacağı daha yüksek olsa bile, dava ettiği bölümün dışında kalan bölüm için ayrı dava açacağına ilişkin bir kayıt koymaması, alacağın kalanından feragat anlamına gelir ilkesi-nedeniyleydi⁵⁸. Bu görüşe göre, Yargıtay'ın dilekçeler teatisi aşamasından sonra ortaya çıkmış vakıalara dayalı olarak talep sonucu değişikliğine izin verilmemesi, yeni davaya yol açacağından mahkemenin iş yükünü gereksiz şekilde artırır⁵⁹.

Yargıtay uygulamasını eleştiren bir diğer görüşe göre, İİK m. 24 bu değişikliğe izin verilmesi gerektiğinin bir başka sebebidir. Buna göre, teslimine hükmolunan nesne ilamın icrası sırasında takip sırasında borçlunun malvarlığında bulunmazsa onun yerine ilamda yazılı değerinin takip borçlusundan alınması gerekir⁶⁰.

Kanaatimizce davacının dilekçeler teatisinden sonra ortaya çıkmış vakıalara dayalı olarak talep sonucunu genişletmesi veya değiştirmesi hususunda, sonradan ortaya çıkan vakılarda davacının bir dahli olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Nitekim bu husus öğretilde ifade edilmiştir. Şöyle ki, talep sonucunda meydana gelen değişiklikte tarafın kendi bilgi, fiil ya da kusuru mevcut ise talep sonucu ıslahla veya karşı tarafın açık muvafakati ile değiştirilebilir veya genişletebilir⁶¹. Buna karşılık, davacı ayıplı olduğunu iddia ettiği ve değiştirilmesini istediği bir malın, kendi bilgisi dışında, bir doğa olayı ya da terör saldırısı gibi, malın davacının kusuru olmaksızın ortadan kaldırılması hâlinde, ıslah veya karşı tarafın

56 YILMAZ, *Islah*, s. 180.

57 KURU, *C. II*, s. 1735; UMAR, s. 445; YILMAZ, *Islah*, s. 180.

58 UMAR, s. 445.

59 UMAR, s. 445.

60 POSTACIOĞLU, s. 431, dn. 8; ayrıca bkz. BİLGE/ÖNEN, s. 468; KURU, *C. II*, s. 1735.

61 ÖZEKES, *Pekcanitez Usûl*, s. 1492-1493.

açık muvafakati gerekmeksizin mal yerine bedeli istenebilmelidir⁶². Zira böyle bir durumun meydana gelmesinde davacının isteği ve iradesi söz konusu olmayıp davacı dava ikame ederken üzerine düşeni yapmış olmasına rağmen kendisinden kaynaklanmayan bir sebeple yeni bir durum ortaya çıkmıştır⁶³. Bir diğer deyişle, davacının davayı ikame ettiği sırada dava konusu malın ileride telef ya da tahrip olacağını öngörmesi mümkün değildir⁶⁴. Böyle bir durumda davacıyı ıslah yoluna gitmeye zorlamak, davacıya hiç gereği yokken ıslah masraflarını yüklemek ve bir defa kullanılabilen ıslah hakkının tüketilmesine neden olmak anlamına gelir⁶⁵.

Öte yandan talep sonucunda meydana gelen değişiklikte davacının isteği ve iradesi söz konusuysa, bu durumda davacı talep sonucunu ancak ıslah yoluyla veya karşı tarafın açık muvafakati ile değiştirebilmelidir⁶⁶.

Öğretideki bir görüşe göre benzer sebeplerle, eda davası açmanın şartları henüz mevcut olmadığı için (örnek olarak alacağın henüz muaccel olmama hâli) tespit davası ikame edildikten sonra şartların gerçekleşmesi hâlinde, talep sonucunun dilekçeler teatisinden sonra da serbestçe değiştirilebilmesi gerekir⁶⁷. Bu görüşe göre, talep sonucunun serbestçe değiştirilemeyeceği kabul edilirse, davaya tespit davası olarak devam edilip davacının eda davası ikame etme hakkı söz konusu olur. Eda davası açma imkânı varken tespit davası açılmaz kuralı⁶⁸ söz konusu olduğundan, tespit davasına devam edilememesi gerekir⁶⁹. Bu görüşün diğer bir gerekçesi İİK m. 72, IV'te yer alan düzenlemedir⁷⁰. Bu hükme göre, borçlu, menfi tespit davası devam ederken tedbir kararı almamış ve borç da ödenmiş olursa, davaya istirdat davası olarak devam edilir⁷¹.

62 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1492-1493.

63 BİLGE/ÖNEN, s. 468.

64 KURU, **C. II**, s. 1734 ve ayrıca bkz. s. 1705; ÜSTÜNDAĞ, **Yargılama**, s. 536;

65 YILMAZ, **Islah**, s.180; ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1492.

66 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1492-1493.

67 KURU, **C. II**, s. 1702-1703.

68 Zira eda davası sonunda verilen hüküm, aynı zamanda bir tespiti de içerir. Bkz., PEKCANITEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 980; PEKCANITEZ, Hakan, **Belirsiz Alacak Davası (HMK m. 107)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011, s. 77; YILMAZ, **Şerh C. II**, s. 2327 vd.; TANRIVER, s. 583.

69 UMAR, s. 446.

70 POSTACIOĞLU, s. 263.

71 POSTACIOĞLU, s. 263.

3. Davacının Talep Sonucunu İslah Yoluyla Genişletmesi veya Değiştirmesi

a. Davacının Talep Sonucunu İslahla Artırması

Davacı, dilekçeler teatisi aşamasının tamamlanmasından sonra başlayan talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağını ıslah yoluyla aşabilir (HMK m. 141, II).

Davacı dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra tahkikat sona erinceye kadar ıslahla talep sonucunu artırabilir (HMK m. 177, I). Örneğin, talep sonucunda 20.000 TL maddi tazminat talep eden davacı, ıslahla bu miktarı 40.000 TL'ye artırabilir.

Talep sonucunun ıslahla artırılabilmesi için talebin kısmî talep olması gerekmez. Hakkın kötüye kullanılmaması ve genel dava şartı olan hukukî yararın mevcut olması hâlinde, davacı talep sonucunu ıslahla artırabilir⁷². Bu durumda kısmen ıslahtan bahsedilir⁷³. Kısmen ıslaha başvuran tarafa, ıslah ettiği usûl işlemini yapması için bir haftalık süre verilir. Bu işlemde talep sonucunun artırılması bakımından kastedilen, davacının talep sonucunu artıracığı miktarı açık bir şekilde mahkemeye bildirmesidir. Bu süre içinde ıslah edilen işlem yapılmazsa, ıslah hiç yapılmamış gibi davaya devam edilir (HMK m. 181).

Davacının ıslah yoluyla faiz talep ederek de talep sonucunu artırması mümkündür. Davacı, daha önce faiz talep etmekle birlikte ıslah yoluyla talep sonucunda gösterdiği oranı artırabilir veya dava ikame ederken daha yeni bir başlangıç tarihi göstermişse ıslah yoluyla başlangıç tarihini daha eski bir tarih olarak belirleyebilir⁷⁴.

Faize dair tartışmalı olan husus, dava ikame edilirken faiz talep edilmesine rağmen, talep sonucunun ıslahla artırılması durumunda faiz talep edilmemiş olmasıdır. Bu durumda ıslahla talep sonucunun artırılan kısmı için faiz işleyip işlemeyeceği konusunda, Yargıtay'ın önceki yıllarda verdiği farklı kararları mevcuttu⁷⁵. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük

72 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1504; YILMAZ, **Islah**, s. 240 vd.

73 "[...] *Dava dilekçesinde belirtilen dava konusunun (müddeabihin) ıslah yolu ile artırılması ek dava niteliğinde olmayıp dava dilekçesinin kısmi ıslahı niteliğindedir* [...]" 4. HD, 20.12.2011, 11974/13758 (yayınlanmamıştır). Aynı yönde bkz. Y. 4. HD, 09.02.2012, E. 13695 K. 1744 (Lexpera; ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1539 ve s. 1539 dn .3). Ayrıca bkz. YILMAZ, **Islah**, s. 76.

74 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1508; YILMAZ, **Islah**, s. 303-305; TUTUMLU, Mehmet Akif, "Islah ile Faiz Talebinde Bulunulması ve Kısmi Islahta Faizin İşleyeceği Tarih ile İlgili İçtihatlarda Yeni Gelişmeler", **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 12, S. 128, Nisan 2017, s. 184-191, s. 185.

75 Yargıtay'ın bazı kararları ıslahla artırılan kısım için faiz istenmezse, bu kısım bakımından

Genel Kurulu'nun bu konuya dair vermiş olduğu 24.05.2019 tarihli kararda ise, ıslahla artırılan miktar bakımından da dava dilekçesindeki faiz talebine bağlı olarak faize hükmedileceği belirtilmiştir⁷⁶. Öğretide bu konuda ileri sürülen ve bizim de katıldığımız göre ise ıslah kural olarak yapıldığı andan itibaren sonuç doğuracağından dava açıldığında faiz istenmiş olsa dahi, ıslah talebinde artırılan kısım için faiz istenmemişse bu kısma faiz yürütülmemesi gerekir⁷⁷. Bu durum, ıslahın amacı, etkisi ve taleple bağlılık ilkesinin gereğidir⁷⁸. Davacı ıslahla artırdığı bu talebini aynı dava içinde istemeyip ayrı bir dava konusu yapmış olsaydı, faiz talep etmemesi hâlinde faize karar verilmeyecekken ilk davasının içinde istediği için ayrıca talep etmediği hâlde faize karar vermek isabetli değildir⁷⁹. Bu nedenlerle Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Ayrıca anılan kararda dayanak olarak usûl ekonomisi ilkesinin gösterilmesi isabetli olmamıştır. Usûl ekonomisi ilkesine hizmet amacıyla medenî usûl hukukuna hâkim olan diğer ilkelerin ihlal edilmesi mümkün olmamalıdır.

b. Davacının Talep Sonucuna Islahla Yeni Talep Eklemesi

Davacının dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra dava dilekçesiyle ileri sürülen talep sonucuna dâhil talepleri genişletmesinin dışında, ıslahla daha önce talep etmediği bir talebi talep sonucuna ekleyip ekleyemeyeceği tartışmalıdır.

---

faizin hesaplanmaması yönündeydi. Y. 9. HD, 21.12.2015, E. 25931, K. 36142 (Kazancı ve ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1508). Yargıtay'ın bazı kararları ise aksi yöndeydi. 22. HD, 21.12.2015, E. 25536, K. 35161 (Lexpera ve ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1509).

76 “[...] Islahla artırılan tutar yeni bir dava olmadığından, ilk dava dilekçesinde yer alan bütün unsurlar, faiz istemi de dahil olmak üzere, ıslahla artırılan kısım için de uygulanabilir olmalıdır. Islah dilekçesinde, dava dilekçesindeki iddia ve istemlerin bu arada faiz talebinin tekrarlanmasına ihtiyaç bulunmamaktadır. Dava dilekçesindeki faiz istemi, ıslah dilekçesini de kapsar. [...] Bundan başka, kısmî dava dilekçesinde faiz istemi mevcut ise, kısmî ıslah ile artırılan alacak miktarı için de dava dilekçesindeki faiz istemi geçerliliğini koruduğundan HMK'nun 26. Maddesinde hükme bağlanan taleple bağlılık ilkesinin ve bu ilkenin bağlantılı olduğu, Tasarruf, Teksif ve Taraflarca getirilme ilkelerinin ihlal edilmesi söz konusu olmayacaktır. [...] Kısmî dava dilekçesindeki faiz isteminin kısmî ıslah ile artırılan alacak tutarı için de geçerli olduğunun kabulü aynı zamanda Devletimizin imzaladığı Uluslararası Sözleşmeler ve Anayasa ile güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün gerçekleşmesine hizmet edeceği gibi, yine yargılamaya hakim olan ilkelere aynı zamanda adil yargılanma hakkı kapsamındaki usul ekonomisi ilkesine de uygun düşecektir [...]”, YİBBGK, 24.05.2019 E. 2017/8, K. 2019/3, (RG. 27.09.2019, S. 30901).

77 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1509. Ayrıca bkz. ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 534.

78 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1509; TUTUMLU, **Faiz**, s. 191; AKİL, Cenk, “Yargıtay Kararları Işığında Medeni Muhakeme Hukuku Bağlamında Faize İlişkin Bazı Meseleler”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2015/2, s. 67-107, s. 83-84.

79 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1509.

Yargıtay'ın bir kısım kararlarında ıslahla talep sonucuna yeni talep eklenebileceği belirtilmiştir⁸⁰. Yargıtay'ın bazı kararlarında ise⁸¹, bir dava devam ederken o davanın içerisinde ıslah yoluyla yeni bir dava açılmayacağı gerekçesiyle ıslah yoluyla talep sonucuna ek bir talep eklenemeyeceğine hükmedilmiştir⁸². Yargıtay'ın diğer bir kararının gerekçesinde de HMK m. 176 vd.'nda dava edilmeyen hususun davaya konu edilmesine ilişkin bir düzenleme olmadığı ifade edilmiştir⁸³. Yargıtay'a göre bu tür bir talebin yeni bir davaya konu edilmesi gerekir⁸⁴.

Öğretide Yargıtay'ın ıslahla ek talep ileri sürülemediğine dair kararları eleştirilmiştir. Öğretideki ağırlıklı görüşe göre, davacı ıslah yoluyla talep sonucuna ek talep ileri sürebilir⁸⁵. Yargıtay'ın aksi yöndeki kararları kanunî dayanaktan yoksun olup ıslah kurumunun amacı ve usûl ekonomisi ilkesi ile de bağdaşmaz⁸⁶. Sonradan tamamen yeni bir dava dilekçesi verilmek suretiyle davanın başında hiç talep edilmeyen yeni talep veya taleplerin istenmesi mümkün olduğuna göre, benzer

- 80 Y. 9. HD, 17.07.2007, E. 19071, K. 24482; Y. 2. HD, 22.06.2004, E. 4944, K. 8237 (Kazancı İçtihat Bankası ve ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1504-1505); Y. 20. HD, 13.09.2005, E. 7042, K. 14446 (YILMAZ, **Islah**, s. 244).
- 81 Kararlar için bkz. ÖZEKES, Muhammet/BULUT, Uğur, "Kısmi ve Belirsiz Alacak Taleplerinde Islah Sorunu (Bir HGK Kararı Işığında İnceleme)", **MİHDER**, C. 13, S. 38, 2017/3, s. 635-718, s. 696 dn. 7. Bu yönde kararlar için ayrıca bkz. YILMAZ, **Islah**, s. 245 vd.
- 82 "[...] Davacı kadının, dava dilekçesinde "çeyiz eşyalarına" ilişkin bir talebi bulunmamaktadır. Davacı bu hususa ilişkin talebini 20.05.2014 tarihli dilekçesinde ileri sürmüştür. Bu talep, boşanmadan bağımsız onun fer'isi niteliğinde olmayan asli bir talep niteliğindedir. Islahla dahi, mevcut ve görülmekte olan davaya ondan bağımsız ikinci bir dava ilave edilemez. Davacının sonradan harcını yatırmış olması talebi dava haline getirmez [...]" Y. 2. HD, 30.03.2017, E. 2016/25362, K. 2017/3611 (Lexpera); Y. 10. HD., 26.09.2013, E. 2012/24884 K. 2013/17392 (ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1505 ve Lexpera).
- 83 "[...] HUMK.'nun 87/son maddesinin Anayasa Mahkemesince iptalinden sonra ıslah yoluyla müddeabilin arttırılması olanaklı hale gelmişse de, dava dilekçesinde dava edilmeyen bir hususun ıslah yoluyla dava konusu haline getirilmesine yasal olanak bulunmamaktadır. 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK'nun ıslah müessesesini düzenleyen 176 ve devam eden madde hükümlerinde de bunun aksine bir hükme yer verilmemiştir. [...]" Y. 1. HD., 13.10.2011, E. 2011/8072 K. 2011/10277 (ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1506 ve Lexpera).
- 84 Örnek olarak, Y. 1. HD, 08.06.2015, E. 7340, K. 8440, (Kazancı). Yargıtay'ın boşanma davasında da ıslahla ek talep ileri sürülemediğine dair kararları mevcuttur. Yargıtay, davacının dava dilekçesinde saydıklarının haricinde yeni ziynet eşyaları talep etmesinin, davaya yeni talep eklenmesi niteliğinde olduğuna ve dava dilekçesiyle nitelik ve sayı olarak sınırlanan ziynet eşyalarına ıslah yoluyla yenilerinin eklenemeyeceğine hükmetmiştir. Y. 2. HD, 18.04.2016, E. 2015/20046, K. 2016/7837 (Lexpera).
- 85 ÜSTÜNDAĞ, **Yargılama**, s. 552-557; KURU, C. IV, s. 4015; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s. 535; UMAR, s. 513-514; YILMAZ, **Islah**, s. 296 vd.; ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1504; TANRIVER, s. 744; BUDAK/KARAASLAN, s. 222; KARSLI, s. 665; ULUKAPI, **Usûl**, s. 294; AKKAYA, Tolga, Medenî Usûl Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s. 434-435; AKSOY, Elif, "Objektif Dava Birleşmesi", **TBBD**, 2015, S. 117, s. 201-232, s. 217-218; BULUT, **Davaların Yığılması**, s. 85 vd.; ERCAN ÖZLER, s. 450.
- 86 ÖZEKES/BULUT, s. 698.

şekilde daha önceki talebin yanında yeni bir talep getirilmesi de mümkün olmalıdır⁸⁷.

Aksi yöndeki görüşe göre ise, ıslah usûli işlemleri düzeltmenin bir yoludur ve hakkında bir işlem olmayan, hiç ileri sürülmemiş bir talebin de ıslahı mümkün değildir⁸⁸.

Nihayet diğer bir görüşe göre ise, davacının ıslah yoluyla mevcut davada yeni bir talebin ileri sürülmesi, yalnızca bu taleplerin aynı hayat olayından kaynaklanmış olması durumunda kabul edilmelidir⁸⁹. Bu görüşe göre, böyle bir bağlantının mevcut olmadığı talebin sırf taraflar aynı olduğu için aynı davada ıslah yoluyla ileri sürülebilmesi, usûl ekonomisi ilkesine hizmet etmez⁹⁰.

Kanaatimizce davacı dilekçeler teatisi aşaması tamamlandıktan sonra tahkikat sona erinceye kadar (HMK m. 177, I) ıslah yoluyla ek talep ileri sürebilir. Zira ıslahın konusu, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı kapsamında olan hususlardır⁹¹. Talep sonucuna yeni bir talep ekleme de yasak kapsamında olan konulardan biridir. Kanun'da talep sonucuna ıslahla yeni talep eklenemeyeceğine dair bir sınırlama yoktur. Islahın Kanun'da sayılan şartları mevcut ise, davacı ıslahla ek talep ileri sürebilir. Islahla ek talep ileri sürülmesi, talep sonucunun artırılmasında olduğu gibi kısmen ıslah kapsamında yer almaktadır⁹².

Islah yoluyla, davaya yeni talep eklenmesi durumunda, aynı

87 ÖZEKES/BULUT, s. 696-697.

88 DEYNEKLİ, Adnan, **Medenî Usûl Hukukunda Islah**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2013, s. 56; TUTUMLU, Mehmet Akif, **Kuram ve Uygulama Işığında Medeni Usul Hukukunda Islah**, 3. B., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 254.

89 MERİÇ, **Tasarruf**, s. 139.

90 MERİÇ, **Tasarruf**, s. 139.

91 ÖZEKES, s. 1489 ve 1847; ÖZEKES/BULUT, s. 695; ATALI, Murat, "Islah Yoluyla İleri Sürülen Talep Bakımından Zamanaşımının Kesildiği Tarih", **DEÜHFD**, 2009, Özel Sayı, Bilge Umar'a Armağan, C. I, İzmir, 2010, s. 115-127, s. 122-123; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 532; ULUKAPI, Usûl, s. 289; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 412. Islah HMK m. 176'da düzenlendiği gibi usûl işlemlerinin düzeltilmesi için getirilen bir yol olsaydı, ıslah ile delillere, ilk itirazlara ve sürelerle ilişkin usûl işlemlerini değiştirmek de mümkün olurdu. Ancak bu mümkün değildir. Nitekim Kanun'da söz konusu usûl işlemlerine farklı sonuçlar bağlanmıştır. Delillerin sonradan gösterilmesi ve maddi hataların düzeltilmesi konularında ayrı düzenlemeler mevcuttur (HMK m. 145; m. 183). İlk itirazların ise ıslahla ileri sürülmesi mümkün değildir (HMK m. 117, I). Davaya son veren taraf usûl işlemlerinin niteliği gereği düzeltilmesi mümkün değildir. Hukukî sebepler bakımından ise düzeltmeye ihtiyaç yoktur. Zira HMK m. 33'e göre, hâkim Türk hukukunu re'sen uygular. Bkz. ATALI, **Islah**, s. 122-124. *Kuru ve Yılmaz* ise ıslah yolu ile yeni delil de gösterilebileceğini savunmaktadır. Bkz. *Kuru, El Kitabı C. II*, s. 1216; Yılmaz, **Islah**, s. 412.

92 AKKAYA, s. 434-435; BULUT, **Davaların Yiğilmesi**, s. 86.

yargılamada birden fazla talebin ileri sürülmesi durumu söz konusu olacağından davaların yığılmasına ilişkin şartların da sağlanması gerekir (HMK m. 110)⁹³. Fakat bu şartların mevcut olmaması durumunda dahi ıslah talebinin reddi yerine, kural olarak ıslah suretiyle ileri sürülen talebe ilişkin davaların ayrılmasına karar verilmelidir⁹⁴.

c. Davacının Talep Sonucunu İslahla Değiştirmesi

Davacı dilekçeler teatisi aşaması tamamlandıktan sonra ıslahla talep sonucunu değiştirebilir. Ancak öğretilerde ve Yargıtay kararlarında, dava açılırken belirtilen talep sonucu ile ıslahla talep edilecek talep sonucu arasında bir bağlantı olması gerekip gerekmediği tartışılan bir konu olmuştur.

Öğretilerdeki bir görüşe göre, dava açılırken ileri sürülen talep sonucu ile ıslahla ileri sürülecek talep arasında bir bağlantı bulunması gerekmez⁹⁵. Örneğin davacı ıslahla malvarlığı haklarıyla ilgili bir davayı, şahıs varlığı hakları ile ilgili bir davaya dönüştürebilir. Zira bu konuda Kanun'da bir sınırlama yoktur⁹⁶. Davanın tamamen ıslahı durumunda, davacı yeni bir dava dilekçesi verir (HMK m. 180). Bu hüküm dikkate alındığında, bu konuda bir sınırlama olmadığı görülmektedir. Bu durumda ıslahın geçerli olup olmamasında dikkate alınacak ölçütler, her talepte olduğu gibi hukukî yararın mevcut olup olmadığı ve ıslahın kötü niyetli olup olmadığıdır (HMK m. 182)⁹⁷.

Aksi yöndeki görüşe göre, ıslah kurumunun amacı, taraflar arasında görülmekte olan bir dava ile bağlantılı hususların o davanın açılması ile doğan sonuçların korunarak karara bağlanabilmesidir⁹⁸. Bu sebeple davanın tamamen ıslahında dahi ilk talep ile sonradan ileri sürülen talep arasında bir bağlantı bulunmalıdır. Bu anlamda boşanma davası ıslah yoluyla alacak davasına dönüştürülemez⁹⁹.

Bu konuya dair ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise, olması gereken hukuk bakımından hâkime, iki talep sonucu arasında bağlantı olup

93 ÖZEKES, *Pekcanıtez Usûl*, s. 1507; AKSOY, s. 218; ÖZEKES/BULUT, s. 698.

94 ÖZEKES/BULUT, s. 698.

95 POSTACIOĞLU/ALTAY, s. 538; ÖZEKES, *Pekcanıtez Usûl*, s. 1511; YILMAZ, *Islah*, s. 196; AKKAYA, *Boşanma*, s. 436; ERCAN ÖZLER, s. 452.

96 ÖZEKES, *Pekcanıtez Usûl*, s. 1511; YILMAZ, *Islah*, s. 196.

97 ÖZEKES, *Pekcanıtez Usûl*, s. 1512.

98 BUDAK/KARAASLAN, s. 223

99 BUDAK/KARAASLAN, s. 223.

olmadığı hususunda inceleme yapma yetkisi verilmelidir¹⁰⁰. Bu görüşe göre, hâkime ıslah üzerinde daha etkin karar verme yetkisi tanınması gerekir. Örneğin, hâkim davanın son aşamasında yapılan bir ıslahın karşı tarafın zararına olup olmadığını inceleyebilmelidir¹⁰¹.

Yargıtay'ın talep sonucunun ıslahla değiştirilmesi konusunda farklı kararları söz konusudur. Yargıtay bazı kararlarında ıslahla talep sonucunun değiştirilebileceğine hükmetmiştir¹⁰². Yargıtay'ın diğer bazı kararlarındaki görüşü ise, talep sonucunun ıslah edilebilmesi için ilk talep sonucu ile ıslahla değiştirmek istenen talep sonucunun dayandığı hukukî ilişki ve maddi olaylarda bağlantının bulunmasının zorunlu olduğu şeklindedir¹⁰³. Bu bağlamda Yargıtay vermiş olduğu bir kararında boşanma davasının ıslah ile yanlış evlilik kaydının terkinin davasına dönüştürülemeyeceğine karar vermiştir¹⁰⁴.

Kanaatimizce Yargıtay'ın dava açılırken ileri sürülen talep sonucu ile değiştirilmek istenen talep sonucu arasında bağlantı olmasını araması isabetli değildir. Zira tamamen ıslahın düzenlendiği HMK m. 180'de bu konuda bir sınırlama olmadığı gibi¹⁰⁵ ıslahın iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağını aşma yolu olarak düzenlendiği HMK m. 141'de de bir sınırlama yoktur. Dolayısıyla Yargıtay'ın bu kabulünün Kanun'un hükmüne aykırı olduğu söylenebilir¹⁰⁶. Yürürlükteki hükümler çerçevesinde Özekes'in ifade ettiği gibi davacının ıslahla talep sonucunu değiştirmesi ancak hukukî yarar eksikliği veya kötü niyetli ıslah ile sınırlanabilir¹⁰⁷.

d. Kanun Yolu Denetimi Sırasında Talep Sonucunun Islahla Değiştirilip Değiştirilemeyeceği Meselesi

İstinaf kanun yolu aşamasında ıslah yapılamayacağı, Kanun'da düzenlenmiştir (HMK m. 357, I)¹⁰⁸. Öğretide istinaf aşamasında verilen

100 YILMAZ, **Islah**, s. 198 ve 748.

101 YILMAZ, **Islah**, s. 198 ve 748.

102 Y. 1. HD, 18.09.1975, E. 8005, K. 8345; Y. HGK, 11.09.1963, E. 1962/60, K. 1963/68 (YILMAZ, **Islah**, 197 dn. 708).

103 Y. 2. HD, 02.03.1978, E. 1209, K. 1624 (YILMAZ, **Islah**, s. 196); Y. 2. HD, 07.04.2014, E. 24793, K. 8196 (ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1507).

104 Y. 2. HD, 24.02.1972, E. 950, K. 990 (YILMAZ, **Islah**, s. 196). Kararın yerinde olmadığına dair bkz. POSTACIOĞLU, s. 461.

105 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1512; AKKAYA, s. 436.

106 YILMAZ, **Islah**, s. 197 vd.

107 ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1512.

108 Bu düzenlemenin ve istinaf yargılamasındaki yeni vakıa getirme yasağının, bu yargılamada hukuka uygunluk denetiminin ağır bastığının somut bir delili olduğu yönünde bkz. TANRIVER, s. 743.

ıslah dilekçesinin karşı tarafa tebliğe dahi çıkarılmaması gerektiği ileri sürülmüştür¹⁰⁹. Yasak olan ıslah talebi üzerine, bölge adliye mahkemesi, ıslahın istinaf aşamasında caiz olmadığına dair bir ara arar tesis ederek ıslah talebini reddetmelidir¹¹⁰.

Kanun'daki düzenleme açık olsa da olması gereken hukuk açısından istinaf yargılamasında ıslahla talep sonucunun değiştirilmesine olanak tanınması gereken çeşitli hâllere işaret etmemiz gerekir. İlk derece mahkemesinde usûlüne uygun olarak gösterildiği hâlde incelenmeden reddedilen veya mücbir bir sebeple gösterilmesine olanak bulunmayan deliller, bölge adliye mahkemesince incelendikten sonra (HMK m. 357, III) talebin daha fazla olduğu ortaya çıkabilir. Bu durumda davacının ıslahla talep sonucunu artıramaması isabetli olmaz¹¹¹. Yine istinaf aşamasında kendisine başvurulmuş bilirkişinin raporu kapsamında, daha yüksek bir miktar talep edebileceğini gören davacının, ıslah yapmasına izin verilmelidir¹¹².

İstinaf kanun yolundan sonra işlerlik kazanabilecek temyiz aşamasında yapılacak denetim, yalnızca hukuka uygunluk denetimi ile sınırlı olduğundan vakialara uygunluk denetimi ile ilgili bir kurum olan ıslaha ihtiyaç yoktur¹¹³.

e. Kanun Yolu Denetiminden Sonra Yargılamanın İlk Derece Mahkemesinde Devam Ettiği Durumlarda Talep Sonucunun Islahla Değiştirilip Değiştirilemeyeceği Meselesi

Kanun yoluna başvurulduktan sonra çeşitli durumlarda yargılama ilk derece mahkemesinde devam eder. Bu hâllerden ilki şu şekildedir: İstinaf başvurusu sonrası bölge adliye mahkemesi, ağır usûl hataları olması durumunda, esası incelemeyen kararın kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye veya kendi

109 GÖZÜTOK, Zeki, **Hukuk Davalarında İstinaf ve Temyiz Uygulama Rehberi**, 2. Bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 176. Ayrıca bkz. ÖZTEK, Selçuk, **Türk Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf ve Temyiz**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021, s. 478.

110 Bölge adliye mahkemesi duruşma yapmadan karar verecekse, bu tespitin gerekçede yapılması gerekir. Bkz. GÖZÜTOK, s. 176; ÖZTEK, s. 478.

111 Öğretideki bir görüş yürürlükteki kanun maddelerinin bu hâllerde ıslah yapılabilmesini mümkün kıldığı ileri sürmektedir. HMK m. 176, II'de ıslahın aynı davada bir kez kullanılabilmesi düzenlenmiştir. Bu görüşe göre, buradaki dava ifadesinden ıslahın istinaf yargılamasında da yapılabilmesi kabul edilebilir. Bu durum aynı zamanda hak arama özgürlüğünün de bir gereğidir. Bkz. ÖZEKES, s. 2248 vd.

112 AKKAYA, s. 298; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 624. bkz. ÖZEKES, s. 2249. Öğretideki diğer bir görüş de olması gereken hukuk açısından maddi gerçeğin tespiti için ıslah imkânının tanınmasının yerinde olacağı savunmuştur. Bkz. BUDAK/KARAASLAN, s. 225.

113 TANRIVER, s. 743.

yargı çevresinde uygun göreceği başka bir yer mahkemesine ya da görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesine duruşma yapmadan kesin olarak karar verir (HMK m. 353, I). Yargılamanın ilk derece mahkemesinde devam ettiği ikinci durum ise şu şekildedir: Yargıtay ilgili dairesinin tamamen veya kısmen bozma kararı, başvurunun bölge adliye mahkemesi tarafından esastan reddi kararına ilişkin ise bölge adliye mahkemesi kararı kaldırılarak dosya, kararı veren ilk derece mahkemesine veya uygun görülecek diğer bir ilk derece mahkemesine, kararın bir örneği de bölge adliye mahkemesine gönderilir (HMK m.373, I).

7251 sayılı Kanun değişikliği ile ıslahın zamanı ve şeklinin düzenlendiği HMK m. 177'ye konu ile ilgili bir hüküm eklenmiştir. Bu hükme göre, Yargıtay'ın bozma kararından veya bölge adliye mahkemesinin kaldırma kararından sonra dosya ilk derece mahkemesine gönderildiğinde, ilk derece mahkemesinin tahkikata ilişkin bir işlem yapması hâlinde tahkikat sona erinceye kadar da ıslah yapılabilir. Ancak bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukukî durum ortadan kaldırılamaz (HMK m. 177, II)¹¹⁴. Kanun koyucu hükmün gerekçesinde, bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukukî durumun ortadan kaldırılamamasından anlaşılması gerekenin usûlî müktesep hak ile aleyhe bozma yasağı olduğunu ifade etmiştir¹¹⁵. Söz konusu düzenleme,

114 Söz konusu kanun değişikliği öncesi, bozmadan sonra ıslah yapılıp yapılamayacağına dair öğretide bir tartışma söz konusuydu. Yargıtay'ın bu konuya dair 1948 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararına göre, bozma kararına uyulmasından sonra oluşan usûlî müktesep hakkın ihlâl edilmemesi için ıslah yoluna gidilemez (İBK, 04.02.1948, E. 13, K. 5, RG, 17.06.1948, S. 6934). Ancak söz konusu karar davanın esastan karara bağlanması durumuna ilişkin olduğundan, konuya dair tartışma sürmüştür. Bir görüşe göre bozmadan sonra ıslah yapılamaz. Bkz. KARAFAKİH, İsmail Hakkı, **Hukuk Muhakemeleri Usûlü Esasları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952, s. 235-236. Diğer bir görüşe göre, bozmadan sonra yapılacak tahkikat sırasında ıslah mümkündür. Bozmadan sonra ıslahı kabul etmemek, hem davaların uzamasına yol açar hem de hukukî dinlenilme hakkına aykırılık oluşturur. Bkz. BELGESAY, Mustafa Reşit, **Teorik ve Pratik Adliye Hukuku**, C. II, 1. Fasikül, İstanbul, Üniversite Kitabevi, 1945, s. 95; ANSAY, Sabri Şakir, **Hukuk Yargılama Usûlleri**, 7. B., Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1960, s. 189-190; ANSAY, Sabri Şakir, "Islah", **AÜHFD**, C.VII, S. 1- 2, 1950, s. 122-129, s. 127-128; BİLGE/ÖNEN, s. 360-361; KURU, **El Kitabı C. II**, s. 1197; TANRIVER, s. 743; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 416. Öğretideki diğer bir görüşe göre ise, bozma kararı usûle ilişkin ise ıslah yapılabilir. Zira usûle ilişkin bozma kararına uyulması hâlinde esasa ilişkin bir tahkikattan bahsedilemez. Bkz. ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1526-1527. Nihayet diğer bir görüşe göre, bozmadan sonra yapılacak tahkikat hangi konulara ilişkin ise o konular bakımından ıslah yapılabilir. Bozma dışında kalan konular bakımından ıslah yapılamaz zira bu konular hakkında usûlî müktesep hak doğar. Bkz. YILMAZ, **Islah**, s. 517.

115 Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu, s. 14. Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss216.pdf>. Bir görüşe göre, usûlî müktesep hak kavramının ve istisnalarının

öğretide usûlî müktesep hakkın ne zaman kaldırıldığı konusunda tereddütler yaratacağından bahisle eleştirilmiştir¹¹⁶. Değişikliğe dair ileri sürülen diğer bir görüşe göre ise, bozmadan ve kaldırma kararından sonra ıslahın yapılabileceği düzenlenseydi tartışmalar sona ererdi¹¹⁷.

Kanun'da söz konusu düzenlemenin gerekçesinde, hangi durumda ıslahın kabul edilebileceğine dair bir örnek verilmiştir. Buna göre, ilk derece mahkemesinin anapara ve faizin tahsiline ilişkin kararına karşı istinaf yoluna başvurulmuş, bu başvuru reddedilmiş, ret kararı aleyhine temyiz yoluna müracaat edilmiş, karar sadece faizin yanlış oran uygulanarak hesaplanması açısından bozulmuş ve ilk derece mahkemesince bozmaya uyulmuş ise bozmaya uyulmasından sonra yapılacak tahkikatta anapara miktarını artıracak şekilde ıslah yapılamaz¹¹⁸.

Yargıtay'ın 7251 sayılı Kanun değişikliğinden sonra verdiği kararlar¹¹⁹ ise HMK m. 177, II hükmünün geniş yorumlanacağı ve bozma sonrası ıslahın kabul edileceği istikametinde bir izlenim vermektedir¹²⁰.

-
- tartışmalı olması nedeniyle, Kanun'un lafzında daha genel bir ifade tercih edildiğini söylemek mümkündür. Bkz. ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, s. 126.
- 116 PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, **Teklif**, P. 19; YILMAZ, **Islah**, s. 518.
- 117 ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 416. Söz konusu düzenlemenin tartışmaları büyük ölçüde sona erdirdiği yönünde bkz. ÖZTEK, s. 479.
- 118 Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2735) ve Adalet Komisyonu Raporu, s. 15. Bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss216.pdf>.
- 119 "[...] Dosyanın incelemeesinde; mahkemece davanın reddine dair verilen ilk karar Dairemizin 04/06/2012 tarihli ve 2011/6286 Esas, 2012/9709 Karar sayılı ilamıyla eksik inceleme nedeniyle bozulduğu, bozma sonrası bozma ilamında belirtilen dava konusu taşınmazın kamulaştırılmasına ilişkin belgeler, dava dosyaları ve tapu kayıtları getirilerek taşınmaz başında keşif yapıldığı, davacının belediyeye ve davalıya yapmış olduğu ödeme miktarlarının belirlenmesi için bilirkişiden rapor alındığı, bozma sonrası alınan 20/03/2014 tarihli bilirkişi raporunun sunulmasından sonra 21/10/2014 tarihinde 2.037.226,57 TL üzerinden eksik harcın tamamlandığı ve mahkemece bu miktar üzerinden alacağın tahsili yönünde hüküm tesis edildiği, böylelikle bozma sonrası bilirkişi raporunda belirlenen miktar üzerinden eksik harcın tamamlanması suretiyle ıslahın bozma sonrası yapıldığı anlaşılmaktadır.22/07/2020 tarihinde kabul edilen ve 31199 sayılı Resmi Gazete'de 28/07/2020 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 18. maddesi ile 6100 sayılı HMK'nun 177. maddesinin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere "Yargıtayın bozma kararından veya bölge adliye mahkemesinin kaldırma kararından sonra dosya ilk derece mahkemesine gönderildiğinde, ilk derece mahkemesinin tahkikata ilişkin bir işlem yapması halinde tahkikat sona erinceye kadar da ıslah yapılabilir. Ancak bozma kararına uymakla ortaya çıkan hukuki durum ortan kaldırılamaz." fıkrası eklenmiştir. Bu yasal düzenleme karşısında Yargıtay'ın bozma kararı veya bölge adliye mahkemesinin kaldırma kararı sonrası dosya ilk derece mahkemesine gönderildiğinde, ilk derece mahkemesinin tahkikata ilişkin bir işlem yapması halinde tahkikat sona erinceye kadar ıslah yapılabilmesine imkân getirilmiştir. Şu durumda söz konusu değişiklik gözetilerek Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 440-442. maddeleri uyarınca davacı vekilinin karar düzeltme istemi kabul edilmeli [...]", Y. 4. HD., 2.11.2020, E. 2020/2768 K. 2020/3649 (YILMAZ, **Islah**, s. 519 ve Lexpera). Benzer yönde bir karar için bkz. Y. 14.09.2020, E. 2018/3982, K. 2020/5088 (YILMAZ, **Islah**, s. 519 ve Lexpera).

120 YILMAZ, **Islah**, s. 519.

Kanaatimizce Yargıtay'ın bozma kararından sonra yargılamanın ilk derece mahkemesinde devam ettiği durumlarda talep sonucunun ıslahla değiştirilip değiştirilemeyeceği meselesinde dikkate alınacak ölçüt, usûlî müktesep hak değil, kesin hüküm kurumudur¹²¹. Daha açık anlatımla, hükmün kesinleşmeyen kısımları için ıslah yolu mümkün olmalıdır¹²².

4. Davacının Talep Sonucunu Karşı Tarafın Açık Muvafakati ile Genişletmesi veya Değiş-tirmesi

Davacının dilekçeler teatisi aşaması tamamlandıktan sonra başlayan talep sonucunu genişletme veya değiştirme yasağını aşma yollarından ikincisi, karşı tarafın açık muvafakatidir (HMK m. 141, II)¹²³. Eğer davacı yalnızca bir kez kullanılabilen ıslah hakkını (HMK m. 176, II) kullanmış ise davacının talep sonucunu genişletebilmesi veya değiştirebilmesi için elindeki tek imkân karşı tarafın açık muvafakatidir.

Hukukumuzda talep sonucunun genişletilebilmesi veya değiştirilebilmesi için muvafakat verme yetkisi yalnızca taraflara ait olup mahkemenin değişikliğe onay vermesi söz konusu değildir¹²⁴. Mahkeme karşı tarafın açık muvafakatinden sonra, değişikliğin faydalı olmadığı veya yargılamayı uzatacağı gerekçesiyle değişikliğe engel olamaz¹²⁵.

Belirtmek gerekir ki, davacı karşı tarafın muvafakati ile talep sonucunu

121 AKKAYA, Tolga, **Medenî Usûl Hukukunda İstinaf**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 234; ERDOĞAN, Ersin/KORKMAZ, Cansu, "Yargıtayca Verilen Bozma yahut Bölge Adliye Mahkemelerince Verilen Gönderme Kararlarından Sonra İslah Yapılıp Yapılamayacağı Sorunu", **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, 2016/2, s. 249-290, s. 283-284. Usûlî müktesep hak kurumunun usûl hukukuna yabancı olduğu, bu kavrama duyulan ihtiyacın bozma kararına tanınan kesin hüküm etkisi sayesinde ortadan kalkacağı yönünde bkz. ATALI, Murat, "Usûlî Müktesep Hak Kavramı ve Bozma Kararının Bağlayıcılığı", **Yargıtay Dergisi**, C. 44, S. 3, Temmuz 2018, s. 1-46, s. 39.

122 ERDOĞAN/KORKMAZ, s. 283-284.

123 Alman hukukunda ise dava değişikliğine davalının muvafakati, açık veya zımnî olabilir (ZPO § 267). Davalı meydana gelmiş olan dava değişikliğine sözlü yargılamada bu değişikliklerle çelişkiye düşmeden cevap verirse bu durum, davalının dava değişikliğine izin verdiği anlamına gelir. ROSENBERG/SCHWAB/GOTTWALD, P. 100, kn. 17; ASSMANN, P. 267 kn. 4; FOERSTE, P. 263 kn. 6a; PAULUS, Christoph G., **Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht**, 6. Aufl., Berlin, Springer Verlag, 2016, kn. 537. İsviçre hukukunda da kanun koyucu dava değişikliği için karşı tarafın açık muvafakatini aramamıştır (SchZPO Art. 227, I, b). Öğretide zımnî muvafakatin yeterli olduğu ifade edilmektedir. Bkz. PAHUD, Eric, **Schweizerische Zivilprozessordnung Kommentar, Alexander Brunner, Dominik Gasser, Ivo Schwander**, 2. Aufl., Zürich/St. Gallen, Dike Verlag, 2016, Art. 227 kn. 8.

124 ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 118-119.

125 ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 209. Alman hukukunda ise mahkeme, değişikliği amaca uygun (*sachdienlich*) görürse dava değiştirilebilir (ZPO § 263). Bu konuda bkz. GETHMANN, Alfons, **Der Begriff der Sachdienlichkeit im Rahmen des P. 264 ZPO**, Diss., Heidelberg, 1975, s. 7.

birden fazla kez genişletebilir veya değiştirebilir. Kanun'da bu konuda bir sınırlama yer almamaktadır. Bu konuda bir sınırlama olmamasının nedeni, söz konusu değişikliğe karşı tarafın bizzat muvafakat etmesi nedeniyle menfaatine zarar gelmeyecek olmasıdır¹²⁶. Karşı taraf, bir davada ikinci kez talep sonucu değişikliğine muvafakat ederek talep sonucunun ilk hâline dönüşmesini sağlayabilir. Zira talep sonucunun eski hâline dönüştürülmesi de yasak kapsamında olduğundan, bu yöndeki bir değişikliğin mahkeme tarafından incelenebilmesi için karşı tarafın açık muvafakati gerekir¹²⁷.

Karşı tarafın, talep sonucunun genişletilmesine veya değiştirilmesine ne zamana kadar muvafakat edebileceğine dair Kanun'da bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysaki iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının diğer istisnası olan ıslahın tahkikat sona erinceye kadar yapılabileceği açıkça düzenlenmiştir (HMK m. 177, I). Talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra başladığı ve bu yasağı aşma yollarından biri olan ıslahın tahkikatın sona ermesine kadar yapılabileceği dikkate alındığında, karşı tarafın açık muvafakatının ön inceleme ve tahkikat aşamasında yapılabilmesi konusunda şüphe yoktur.

Öğretideki bir görüşe göre, karşı taraf hüküm verilinceye kadar talep sonucu değişikliğine muvafakat edebilir¹²⁸. Kanaatimizce sözlü yargılama aşamasında karşı tarafın açık muvafakatının söz konusu olup olamayacağının tartışılması gerekir. Sözlü yargılama aşamasında, hâkimin her iki tarafa, mevcut vakıalar bakımından iddia ve savunmada ileri sürülen taleplerin hukukî açıdan karşılanabilir olup olmadığı hususundaki değerlendirmelerini mahkemeye sunabilmeleri için söz vermesi gerekir (HMK m. 186, II). Mahkemenin bu işlemi atlatma faaliyeti olarak isimlendirilir¹²⁹.

Görüldüğü üzere, sözlü yargılama aşamasında bir tahkikat faaliyetinden ziyade dosyada varlığı tespit edilen vakıaların ilgili

126 ÜSTÜNDAĞ, *Yasak*, s. 210.

127 Y. 8. HD, 25.10.1979, E. 1979/9270, K. 1979/10288 (KURU, C. II, s. 1728).

128 KURU, C. II, s. 1726; KURU, *El Kitabı*, s. 529. Tahkikat sona erdikten sonra karşı tarafın açık muvafakati ile talep sonucunun genişletilebileceği yönünde bkz. YILMAZ, *Islah*, s. 43.

129 ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM, s. 306; UMAR, s. 379; ATALAY, Oğuz, *Medenî Usûl Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2001, s. 58; SİVRİHİSARLI, Ömer, *Hukuk Yargılamasında Maddî Hukuka İlişkin Temyiz Nedenleri ve Yargıtay Denetiminin Kapsamı*, Doktora Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul, 1978, s. 20; GÖKSU, Mustafa, "Hukuk Yargılamasında Vakıa ve Hukuk", *Doç. Dr. Haluk Konuralp Anısına Armağan*, C. I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 323-350, s. 327.

hukuk kuralını karşılayıp karşılamadığı belirlenmektedir. Taraflar, sözlü yargılamada, tahkikat sonucunda ortaya çıkan durumun kendi talep sonuçlarını nasıl haklı çıkardığını hukukî sebeplere de değinerek ifade ederler¹³⁰. Yoksa sözlü yargılamada artık tahkikata ilişkin bir işlem yapılmaz. Bu nedenle bu aşamada karşı tarafın açık muvafakati ile talep sonucunun genişletilmesine veya değiştirilmesine izin verilmesi, sözlü yargılama aşamasının niteliği ve amacı ile bağdaşmaz¹³¹. Ayrıca iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının tahkikat sona erdikten sonra ıslahla aşılması mümkün değilken, karşı tarafın açık muvafakatine cevaz verilmesi çelişki oluşturur.

Bu başlıkta son olarak davacının istinaf kanun yolunda talep sonucunu karşı tarafın açık muvafakati ile genişletip genişletemeyeceği tartışılmalıdır. Davacının istinaf yargılamasında ilk derece yargılamasındaki talep sonucunu genişletmesi mümkün değildir¹³². Öyle ki kanun koyucu bölge adliye mahkemesince re'sen göz önünde tutulacak hususlar dışında ilk derece mahkemesinde ileri sürülmeyen iddiaların dinlenmeyeceğini düzenlemiştir (HMK m. 357). Söz konusu hükümdeki "iddia" ifadesinden anlaşılması gereken kanaatimizce iddianın dayanağını oluşturan vakıalar ve talep sonucudur. Zira kanun koyucu bu hükümde, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının düzenlendiği HMK m. 141'deki gibi "iddia" kelimesini tercih etmiştir¹³³. Söz konusu yasağın kapsamına iddianın dayanağını oluşturan vakıalar ve talep sonucunun dâhil olduğu dikkate alındığında, HMK m. 357 uyarınca istinaf yargılamasında davacının talep sonucunu karşı tarafın açık muvafakati ile dahi değiştiremeyeceği anlaşılır¹³⁴.

130 ÖZKAYA-FERENDECI, Hamide Özden, *Alman Hukuku'ndaki Örneği ile Sözlülük İlkesi*, İstanbul, Beta Yayınları, 2019, s. 147.

131 Tahkikat ile sözlü yargılamanın aynı duruşmada gerçekleştiği dikkate alındığında (HMK m. 186), talep sonucunu genişletmek isteyen davacının ve buna muvafakat edecek davalının, bu işlemi duruşmanın başında, mahkemenin tahkikatın bittiğini tefhim etmeden yapması gerekir.

132 AKKAYA, s. 297-298; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 618. Aksi yöndeki görüşe göre ise istinaf aşamasında karşı tarafın açık muvafakati ile talep sonucu genişletilebilir. Bkz. ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 623.

133 Nitekim HMK m. 357'nin gerekçesinde de bölge adliye mahkemesinin iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına aykırılığı kendiliğinden gözeteceği ifade edilmiştir. Bkz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574), s. 105. Bkz. <http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariyamalari/Kanunlasi/2011Yili/kanmetni/6100ss.pdf>.

134 Bununla birlikte olması gereken hukuk açısından yukarıda ifade ettiğimiz istinaf yargılamasında ıslaha cevaz verilmesi gereken durumlarda, karşı tarafın açık muvafakati de mümkün olmalıdır. Söz konusu değerlendirme için bkz. yuk. II, A, 3, e.

B. Davacının Talep Sonucunu Genişletmesi veya Değiştirmesinin Yasak Olmadığı Hâller

Mahkemenin talep edilenden başka bir şeye de hüküm vermeye yetkili olduğu hâllerde, davacının talep sonucunu değiştirmesi veya genişletmesi yasak kapsamında değerlendirilmez¹³⁵. Zira bu hâllerde hâkim, davacının değiştirme hakkında bir talebi olmasa bile kendiliğinden talep edilenden başka bir şeye hüküm verebilir (HMK m. 26, II)¹³⁶. Bu duruma en bilinen örnek, TMK m. 170, III uyarınca boşanma yerine ayrılığa karar verilebilmesidir¹³⁷. Bu durumda davacı dilekçeler teatisinden sonra da boşanma olan talep sonucunu ayrılık olarak serbestçe değiştirebilir¹³⁸.

Keza TBK m. 58'e göre, kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören tarafın manevi tazminat talebi olarak bir miktar para istemesi hâlinde, hâkim bu tazminatın ödenmesi yerine diğer bir giderim biçimini kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararı yayımlanmasına hükmedebilir¹³⁹. Bu durumda davacı dilekçeler teatisinden sonra bir miktar para olarak

135 ÜSTÜNDAĞ, *Yasak*, s. 72-73; KURU, C. II, s. 1705; KURU, *Ei Kitabı*, s. 517; ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI, s. 355; BUDAK/KARAASLAN, s. 218; TAHİROĞLU, Fatih, *Medenî Usûl Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 83.

136 KURU, C. II, s. 1705-1706; BUDAK/KARAASLAN, s. 218.

137 KURU, *Ei Kitabı*, s. 517; YILMAZ, *Islah*, s. 324; ERCAN, İbrahim, "Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri", *SDÜHFD MİHBİR Özel Sayısı*, C. 4, S. 2, 2014, s. 249-269, s. 254; ATALI, Murat, *Medenî Usûl Hukukunda Aleyhe Bozma Yasağı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 141; DURAN, s. 291.

138 GÜRDOĞAN, Burhan, "Boşanma Davalarına İlişkin Usûl Hükümleri", *AÜHF 50. Yıl Armağanı*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 157 vd. Yargıtay'ın da bu yönde kararı bulunmaktadır: "[...] Davacı vekili temyiz dilekçesinde "ayrılığa karar verilmiş olsaydı bir araya gelme olasılığının mevcut olduğunu" ileri sürerek ayrılık kararı verilmek üzere hükmün bozulmasını talep etmiştir. Boşanma sebebi ispatlanmış olursa, hakim boşanmaya veya ayrılığa karar verebilir. (TMK. m. 170/1) Dava ayrılığa ilişkin ise boşanmaya karar verilemez. Şu halde, dava boşanmaya ilişkin ise, sebebin ispatlanmış olması koşuluyla ıslaha gerek bulunmaksızın, hakim boşanma yerine ayrılığa karar vermesi mümkündür. Dava ayrılığa ilişkin ise, ıslah edilmeden boşanma kararı verilemeyecektir. Yasal düzenleme böyle olunca davacı, her aşamada davasını ayrılığa hasredebilir. [...] Y. 2. HD., 31.1.2013, E. 2012/16486 K. 2013/2713 (Lexpera). Alman hukukunda da TMK m. 170, III'e benzer bir düzenleme bulunur. Hâkimin, evliliğin devamı hususunda somut emareler bulması hâlinde, evliliğin devamını sağlamak adına kendiliğinden boşanma davasının ertelenmesine karar verilebilir (FamFG § 136). Ancak eşlerin bir yıldan daha uzun süre ayrı yaşamaları durumunda, hâkim eşlerin rızalarının aksine davanın ertelenmesine karar veremez. Boşanma talebinde bulunan eşin talebi durumunda da hâkim, davanın ertelenmesine karar vermek zorundadır. Bkz., EICKELMANN, Sarah, *Haußleiter*, FamFG, 2. Aufl., 2017, § 136, kn. 1 vd.; ERCAN, *Boşanma*, s. 258.

139 ATALI, *Aleyhe Bozma*, s. 141; DURAN, s. 298. Taleple bağlılık ilkesinin istisnasını oluşturan bu hâllere dair farklı örnekler için bkz. BUDAK/KARAASLAN, s. 218; DURAN, s. 290 vd.

belirlediği manevi tazminat talebini başka bir giderim biçimi olarak serbestçe değiştirebilir.

Bu örnekler, taleple bağlılık ilkesinin istisnalarını oluşturur. Zira talep edilmeyenden başka bir şeye hâkimin karar vermesi mümkündür. O halde diyebiliriz ki taleple bağlılık ilkesinin geçerli olmadığı durumlarda, talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı kanunda hâkimin karar vermeye yetkili kılındığı hususlar bakımından uygulama alanı bulmaz¹⁴⁰. Bu nedenle söz konusu hâllerde talep sonucu değişikliği için karşı tarafın açık muvafakatine veya islaha başvurmaya gerek yoktur.

Davacının talep sonucunu genişletmesinin veya değiştirmesinin yasak teşkil etmediği bir diğer hâl, yargılama giderlerine ilişkindir. HMK m. 332, I'e göre, mahkeme yargılama giderlerini re'sen hükmedeceğinden, davacının dilekçeler teatisinden sonra bu durumu ileri sürmesi yasak teşkil etmez¹⁴¹. Esasında söz konusu hüküm gereği, mahkeme yargılama giderlerine davacının talebi olmaksızın re'sen hükmedeceğinden davacının bu talebi ileri sürmesine gerek bulunmaz¹⁴².

III. DAVACININ DİLEKÇELER TEATİSİ AŞAMASI TAMAMLANDIKTAN SONRA TALEP SONUCUNU DARALTMASI

Davacının dilekçeler teatisi aşaması tamamlandıktan sonra talep sonucunda yapacağı değişiklik, talep sonucunun daraltılması şeklinde de söz konusu olabilir. Davacının talep sonucunu daraltması miktar olarak azaltma şeklinde olabileceği gibi, dava ikame ederken talep sonucunda birden fazla talep ileri sürdükten sonra bu taleplerden biri veya birkaçından vazgeçme şeklinde de olabilir. Ayrıca davacı talep sonucunu değiştirip içerik anlamında daha dar bir talep sonucu ileri sürerek de talep sonucunu daraltabilir¹⁴³.

140 Re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda ise dava sebebinin genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının aksine talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı uygulama alanı bulabilir. Bununla birlikte re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davada taleple bağlılık ilkesi sınırlanmış veya kaldırılmışsa yasak, ilgili sınırlama bakımından uygulama alanı bulmaz. Bkz. TAHİROĞLU, s. 83-84.

141 Bu husus taleple bağlılık ilkesinin usûl hukukundan kaynaklanan bir istisnasıdır. Bkz., ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 104. Alman hukukunda da bu hükme paralel bir düzenleme bulunur. ZPO § 308 II'ye göre mahkeme, yargılama giderlerine ayrıca talep edilmeksizin re'sen hükmeder. Bkz. MUSIELAK, Hans-Joachim, *Münchener Kommentar zur ZPO*, 6. Aufl., 2020, kn. 28-29. HMK m. 331, II'ye göre ise, görevsizlik veya yetkisizlik kararından sonra davaya bir başka mahkemede devam edilmemiş ise talep üzerine davanın açıldığı mahkeme dosya üzerinden bu durumu tespit ile davacıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder. Söz konusu hükme dair tartışma için bkz. DURAN, s. 310 vd.

142 DURAN, s. 308.

143 HEUSSER, Jakob, *Die Klageänderung im Schweizerischen Zivilprozessrecht*, Diss.,

Davacının dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra talep sonucunu miktar olarak azaltmasının HMK m. 141 anlamında yasak olmadığı söylenebilir. Zira anılan hükümle talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasaklanmış olup talep sonucunun miktar olarak azaltılması, örneğin talep sonucunun 30.000 TL'den 5.000 TL'ye düşürülmesi, yasak kapsamında değildir¹⁴⁴. Nitekim Yargıtay da talep sonucunun miktar olarak azaltılması konusunda vermiş olduğu kararlarda, davacının bu işleminin dava değiştirme sayılmadığına, bu nedenle ıslah yoluna da başvurmasına gerek olmadığına hükmetmiştir¹⁴⁵.

Öte yandan davacının talep sonucunu azaltması, azalttığı talebi takip etmekten şimdilik vazgeçmek, yani azalttığı talebe dair davasını geri almak anlamına geliyorsa karşı tarafın açık rızası gerekir¹⁴⁶. Bununla birlikte davacının dava kapsamı dışına çıkardığı kısmı bir daha dava etmeme amacıyla hareket ettiği açıkça anlaşılıyorsa (HMK m. 309, III) davacının o kısımdan feragat ettiği sonucuna varılmalıdır¹⁴⁷. Bu

Zurich, 1924, s. 11; FOERSTE, P. 264 kn. 3; ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 157; UMAR, **Şerh**, s. 439. YILMAZ, **Islah**, s. 309 vd. Bu konuya dair ayrıca bkz. BULUT, Uğur, "Islah Yoluyla Talep Sonucunun Daraltıl(ama)ması", **İzmir Barosu Dergisi**, Mayıs 2018, s. 15-43; AKİL, Cenk, "Medeni Yargıda İddianın Daraltılması ve Bu Nedenle Ortaya Çıkan Sorunlar", **TAAD**, Yıl: 12, S. 47, Temmuz 2021, s. 47-56.

144 YILMAZ, **Islah**, s. 309 vd.; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 408; ASLAN, Kudret, **Medenî Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 508.

145 Y. 3. HD, 21.02.2005, E. 1257, K. 1591, bkz. YILMAZ, **Islah**, s. 312. "[...] Davacı tarafasıl dosyada dava dilekçesi ile 66.000 TL ecrimisil talep etmiş, 20.04.2010 tarihli dilekçesi ile talebini 207.586 TL olarak ıslah etmiş ve bu rakam üzerinden harcı tamamlamış, daha sonra 05.06.2014 tarihli dilekçesi ile 74.257,42 TL ecrimisil alacağını hüküm altına alınmasını istemiştir. Birleşen dosyada ise dava dilekçesi ile 237.000 TL ecrimisil talep etmiş, 05.06.2014 tarihli dilekçesi ile ecrimisilin 101.868,11 TL olarak hüküm altına alınmasını talep etmiştir. Davacının talep sonucunu azaltması davayı değiştirme sayılmaz. Bu nedenle talep sonucunun azaltabilmesi için kural olarak davalının muvafakatine ihtiyaç olmadığı gibi, ıslah yoluna başvurulmasına da gerek yoktur [...]" Y. 8. HD, 04.03.2020, E. 2018/6871, K. 2020/2120 (<https://karararama.yargitay.gov.tr> ve AKİL, **İddianın Daraltılması**, s. 53-54). Bu durumda davacının ıslah yoluna başvurmakta hukuki yararı yoktur. Bkz. ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1515. Talep sonucunun ıslah yoluyla daraltılmayacağına dair ayrıca bkz. UMAR, s. 400; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM, s. 274; PEKCANİTEZ, **Pekcanitez Usûl**, s. 1514, 1517; ÖZEKES/BULUT, s. 710 dn. 39; BULUT, **Talep Sonucu**, s. 30. *Kuru* ise kısmen ıslah yapılarak talep sonucunun daraltılabileceği görüşündedir. KURU, **El Kitabı C. II**, s. 1208. Aynı yönde bkz. MERİÇ, **Tasarraf**, s. 136.

146 ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 158; YILMAZ, **Islah**, s. 309 vd.; ÖZEKES, **Pekcanitez Usûl**, s. 1515; KARSLI, s. 657; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 408; ASLAN, s. 508-509.

147 YILMAZ, **Islah**, s. 309 vd.; AKYOL ASLAN, **Feragat**, s. 129-131; BULUT, **Talep Sonucu**, s. 20; AKİL, **İddianın Daraltılması**, s. 53; DURAN, s. 119. Yargıtay, davacının talep sonucunu miktar olarak daraltmasını kısmî feragat olarak yorumlamıştır. Y. 7. HD, 07.04.2014, E. 27378, K. 7482 (Kazancı ve BULUT, **Talep Sonucu**, s. 29). Y. HGK 22.01.2016, E. 17161, K. 73; Y. 7. HD, 14.05.2015, E. 3087, K. 9063, Y. 13. HD, 26.03.2012, E. 6887, K. 8246 (ÖZEKES/BULUT, s. 710 dn. 39). "[...] 6100 sayılı HMK'nın 176/1. maddesine (HUMK' un 83. maddesi) göre, "tarafardan her biri yapmış olduğu usul işlemlerini kısmen veya tamamen ıslah edebilir." Davacının beyanı bir usul işlemi olmayıp maddi hukuka taalluk eden kısmi feragattir. Doktrinde

durumda feragatin hüküm ifade etmesi, karşı tarafın ve mahkemenin muvafakatine bağlı olmaz (HMK m. 309, II).

Davacının talep sonucunu daraltması, talep sonucundaki taleplerinin birinden ya da birden fazlasından vazgeçmesi şeklinde de olabilir¹⁴⁸. Örneğin, davacı ödenmeyen kira bedellerinin tahsili ve tahliye için ikame ettiği davada talebini yalnızca tahliye olarak daraltabilir. Davacının talep sonucunda yaptığı bu daraltma da yasak kapsamında değerlendirilemez¹⁴⁹. Zira HMK m. 141’de talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasaklanmıştır. Burada ise birden fazla talep sonucundan bazılarında vazgeçilmesi, yani talep sonucunun daraltılması söz konusudur. Bu durum da talep sonucunda gerçekleşen bir değişiklik olarak ifade edilebilirse de iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının amaçlarından biri¹⁵⁰, iddianın sonradan yapılacak değişikliklerle davalının durumunu daha aleyhe bir duruma sokmamaktır. Talep sonucunun bu şekilde daraltılmasında ise davalının durumunu zorlaştıran değil, kolaylaştıran bir nitelik söz konusudur. Zira davacı, taleplerinin bir kısmından vazgeçerek davalıya karşı daha az talepte bulunmuş olur¹⁵¹.

Dolayısıyla bu durumda talep sonucunun miktar olarak azaltılmasında olduğu gibi ıslaha başvurmakta hukukî yarar yoktur. Talep sonucundaki

---

*buna talep sonucunun daraltılması da denilmektedir. Davacının talep sonucunu azaltması davayı genişletme ya da değiştirme sayılmaz. Tam veya kısmi feragat için karşı tarafın iznine ve ayrıca bunun için ıslah yoluna başvurulmasına gerek yoktur. Davacı talebini 7.350,00 TL olarak belirterek talebini küçültmüştür. O halde, mahkemece, davacının kısmi feragat niteliğindeki beyanı dikkate alınarak bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir [...]” Y. 13. HD, 30.06.2020, E. 2017/4147, K. 2020/5500 (<https://karararama.yargitay.gov.tr> ve AKİL, **İddianın Daraltılması**, s. 54). Öğretide feragat beyanının açık olması gerektiğinden ve HMK m. 109, III hükmünden hareketle davacının talep sonucunu azaltmasının kısmî feragat olarak yorumlanmaması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. BULUT, **Talep Sonucu**, s. 33-34; AKİL, **İddianın Daraltılması**, s. 54.*

148 YILMAZ, **Islah**, s. 316; BULUT, **Davaların Yığılması**, s. 362 vd.

149 ÜSTÜNDAĞ, **Yasak**, s. 157; TANRIVER, s. 696; YILMAZ, **Islah**, s. 316; BULUT, **Davaların Yığılması**, s. 362 vd.

150 İddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı uyarınca, uyumsuzluk konusu iddialar, taraflarca belirli bir usûl kesiti içerisinde mahkemeye sunulurken hukuk güvenliği sağlanmış olur. Yine bu yasak sayesinde, taraflar iddia ve savunmalarını mahkemeye sunarken daha özenli davranırlar. Bu durum, yargılamanın hızlı işlemesine, tarafların ve hâkimin yargılamayı ilerletme yükümlülüğünü yerine getirmesine ve usûl ekonomisine hizmet eder. Bkz. HEUSSER, s. 4; ÜSTÜNDAĞ, s. 5-7; MERİÇ, Nedim, “Takas Alacağı Hususunda Teksif İlkesinin Uygulanma Sorunu ve Yol Açtığı Tartışmalar”, **MİHDER**, C. 9, S. 26, 2013/3, s. 57-81, s. 58.

151 WALTHER, Richard, **Klageänderung und Klagerücknahme**, Carl Heymanns Verlag KG, Köln, Berlin, Bonn, München, 1969, s. 76; TANRIVER, s. 696; YILMAZ, **Islah**, s. 316; BULUT, **Talep Sonucu**, s. 19.

taleplerin sayısının azaltılmasında şartların mevcudiyetine göre davadan kısmî feragat veya davanın kısmen geri alınması gündeme gelir¹⁵².

Nihayet davacı talep sonucunu içerik itibariyle daraltabilir. Bu duruma örnek olarak edim talebinin tespit talebine, mirasta iade talebinin tenkis talebine, alacağın ödenmesine dair talebin tevdi talebine dönüşmesi gösterilebilir¹⁵³. Dava konusunun içerik itibariyle daraltıldığı bu tür durumlarda, talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının geçerli olup olmadığı tartışılmalıdır.

Öğretideki bir görüşe göre, talep sonucunun içerik olarak daraltıldığı bu gibi durumlar, yasak kapsamında olmalıdır. Zira davacı talep sonucunu içerik olarak daralttığına, davalı yeni talep karşısında yeni bir savunma hazırlaması gerektiğinden daha aleyhe bir durumla karşılaşmış olur¹⁵⁴. Dolayısıyla örneğin, mirasta iade olan talep sonucu tenkise dönüştürülürse, bu durum yasak kapsamında olmalıdır¹⁵⁵.

Öğretideki diğer bir görüş ise, talep sonucunun daraltılması bakımından talep sonucunun miktar olarak azaltılması, taleplerden birinden vazgeçilmesi ve içerik bakımından daraltılması gibi ayırım yapmamıştır. Bu görüş talep sonucunun içerik olarak daraltıldığı edim talebinin tespit talebine dönüştürülmesi veya mirasta iade talebinin tenkis talebine dönüştürülmesinin talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı kapsamında olmadığını savunmaktadır¹⁵⁶.

Talep sonucunun içerik olarak daraltıldığı durumlarda yasağın söz konusu olup olmayacağı konusunda Yargıtay'ın farklı kararları vardır. Davacının mirasta iade talebini tenkis talebi olarak değiştirmesi durumunda Yargıtay, bazı kararlarında ıslaha gerek görmüş¹⁵⁷ bazılarında

152 YILMAZ, *Islah*, s. 316.

153 Bu konuya dair bkz. Bkz., HEUSSER, s. 12; MEYER, Hans Rudolf, *Die Klageänderung nach Solothurnischem Zivilprozessrecht*, Diss., Bern, 1956, s. 29; BINKERT, Leo, *Die Klage- und Parteiänderung im aargauischen Zivilprozessrecht*, Freiburg, 1950, s. 20; ÜSTÜNDAĞ, *Yasak*, s. 159; KURU, C. II, s. 1703; YILMAZ, *Islah*, s. 318.

154 YILMAZ, *Islah*, s. 319. Diğer bir görüşe göre ise, talep sonucunun daralması, içerik itibariyle değişmesi anlamına geliyorsa, bu husus yasak kapsamında olmalıdır. AKİL, *İddianın Daraltılması*, s. 51.

155 YILMAZ, *Islah*, s. 319. Zira mirasta iade davasında davacı tarafından mirasçılardan, miras bırakandan miras paylarına mahsuben elde ettikleri sağlar arası karşılıksız kazandırmaların, denkleştirmeyi sağlamak için terekeye geri verilmesi (TMK m. 669); tenkis davasında ise saklı pay sahibi mirasçılardan saklı paylarına tecavüz eden kısmın iadesi talep edilmektedir (TMK m. 508). Bkz., BUDAK/KARAASLAN, s. 222.

156 KURU, C. II, s. 1703.

157 Y. 2. HD, 20.12.1979, E. 9094, K. 9341 (YHD 1980/1, s. 106-17; YILMAZ, *Islah*, s. 320):

ise yasak kapsamında değerlendirmeyerek ıslaha gerek görmemiřtir¹⁵⁸. Yargıtay, dünyaca tanınmış marka sayılma talebinin Türkiye’de tanınmış marka olarak daraltılmasının ıslahla mümkün olduğuna hükmetmiřtir¹⁵⁹. Yine Yargıtay, tahliye ve kira alacağının tahsili talebinin kira bedelinin tespiti talebine ıslahla daraltılabileceğine hükmetmiřtir¹⁶⁰. Öte yandan Yargıtay, muvazaa nedeniyle açılan ve terekeye döndürülmesinin tereke adına istendiği muvazaa davasının, pay oranında iptal ve tescile dönüştürülmesi talebi için ıslaha gerek olmadığına karar vermiřtir¹⁶¹.

Kanaatimizce davacının yukarıda sayılan durumlara benzer şekilde talep sonucunu daraltması durumunun, talep sonucunun miktar olarak azaltıldığı durumlardan ayrılması gerekir. şöyle ki, talep sonucu içerik itibariyle daraltıldığında aslında talep sonucu değişikliği söz konusudur. Bu durum HMK m. 141 anlamında yasak teşkil eder¹⁶². Zira anılan hükümde dilekçeler teatisinden sonra iddianın değiştirilmesi yasak kapsamındadır. Bu durumda davacı söz konusu değişikliği ıslahla veya karşı tarafın açık muvafakati ile yapabilir.

SONUÇ

Davacının talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi kural olarak, cevaba cevap dilekçesi sunma süresi sona erdikten sonra yasaktır. Davalının cevap dilekçesi sunmaması durumunda ise dilekçeler teatisi sona ereceğinden, davacı bakımından talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı dava dilekçesinin verilmesi ile başlamış olur.

Talep sonucunun genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, hâkimin davayı aydınlatma ödevi ile aşılamaz. Hâkim sadece talep sonucunda bulunan belirsizliği, eksikliği veya çelişkiyi giderebilir; bunun dışında uygun bir talep sonucunun ileri sürülmesine veya dava temelinin değişmesine neden olacak bir aydınlatma yapamaz. Zira hâkim tarafsız bir konumda olmalıdır, tarafın talep etmemesine rağmen ona çeşitli şekillerde yol göstermek, hâkimin reddi sebebi teşkil eder.

158 “[...] Oysa tenkis isteği müddeabihin arttırılması niteliğinde kabul edilemez. Çünkü çoğun içerisinde azım da bulunduğu kuralı göz önünde tutulursa muvazaa isteklerinin tenkise dönüştürülmesinde usûl ve yasaya aykırı bir yön yoktur. [...]”, Y. 1. HD, 28.12.1987, E. 10273, K. 13038 (YKD 1988/4, s. 470-471; KURU, C. II, s. 1703-1704); Y. 2. HD, 27.02.1979, E. 1483, K. 1617 (ABD 1979/3, s. 79; KURU, C. II, s. 1703).

159 Y. 11. HD 02.03.1999, E. 1999/1154, K. 1999/1718 (YILMAZ, *Islah*, s. 320-321; AKİL, *İddianın Daraltılması*, s. 51 dn. 19).

160 Y. 3. HD, 26.04.2005, E. 2005/4390, K. 2005/4612 (YILMAZ, *Islah*, s. 321; AKİL, *İddianın Daraltılması*, s. 52 dn. 20).

161 Y. 1. HD, 26.06.2000, E. 8666, K. 8548 (YILMAZ, *Islah*, s. 321-322).

162 ASLAN, s. 514.

Davacının dilekçeler teatisinden sonra iradesi söz konusu olmaksızın ortaya çıkmış vakialara dayalı olarak talep sonucunu genişletmesi veya değiştirmesi serbest olmalıdır. Yargıtay ise bu konuda tarafın iradesi olup olmadığını incelemeksizin talep sonucu değişikliğinin ancak ıslahla veya karşı tarafın muvafakati ile yapılabileceğine hükmetmektedir.

Davacı dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra ıslahla talep sonucunu miktar olarak artırabilir. Davacının ıslah yoluyla faiz talep ederek de talep sonucunu artırması mümkündür. Öte yandan davacı, dava açarken faiz talep edip talep sonucunu artırırken faiz talep etmiyorsa, davacı lehine artan miktar bakımından faize hükmedilmemesi gerekir. Bu durum, ıslahın amacı, etkisi ve taleple bağlılık ilkesinin gereğidir. Ancak 2019 yılında bu konuya dair verilen İçtihadı Birleştirme Kararına göre, ıslahla artırılan miktar bakımından da dava dilekçesindeki faiz talebine bağlı olarak faize hükmedilmesi gerekir.

Davacı dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra talep sonucuna ıslahla ek bir talep de ekleyebilir. Zira Kanun'da iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağını aşma yolu olarak düzenlenen HMK m. 141'de bu konuda bir sınırlama bulunmamaktadır. Yargıtay'ın ise bu kabulün aksi yönünde kararları mevcuttur. Davacının dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra talep sonucunu ıslahla değiştirmesi konusunda da Yargıtay'ın Kanun'a uygun olmayan bir yaklaşımı bulunmaktadır. Şöyle ki Yargıtay, dava açılırken ileri sürülen talep sonucu ile değiştirilmek istenen talep sonucu arasında bağlantı olmasını aramaktadır. Oysaki HMK m. 180'de bu konuda bir sınırlama olmadığı gibi ıslahın iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağını aşma yolu olarak düzenlendiği HMK m. 141'de de bir sınırlama yoktur.

Davacı dilekçeler teatisi tamamlandıktan talep sonucunu karşı tarafın açık muvafakati ile de aşabilir. Bu muvafakat, tahkikat sona erinceye kadar verilebilir. Sözlü yargılamanın niteliği ve sözlü yargılamada yapılan usûl işlemleri dikkate alındığında, açık muvafakatin bu aşamada verilemeyeceği sonucuna varmak gerekir.

Taleple bağlılık ilkesinin geçerli olmadığı hâllerde, dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra da talep sonucu serbestçe değiştirilebilir. Talep sonucunun miktar olarak daraltılması halinde de yasak söz konusu değildir. Bununla birlikte talep sonucu içerik olarak daraltılıyorsa, bu durum bir talep sonucu değişikliği teşkil edeceğinden yasak söz konusu olmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKSOY, Elif: “Objektif Dava Birleşmesi”, **TBBĐ**, 2015, S. 117, s. 201-232.
- ALANGOYA, H. Yavuz: **Medenî Usûl Hukukunda Vakıa ve Delillerin Toplanması İlişkin İlkeler**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1979.
- ALANGOYA, H. Yavuz/YILDIRIM, M. Kâmil/DEREN-YILDIRIM, Nevhis: **Medenî Usûl Hukuku Esasları**, 7. B., İstanbul, Beta Yayınları, 2009.
- AKİL, Cenk: “Medeni Yargıda İddianın Daraltılması ve Bu Nedenle Ortaya Çıkan Sorunlar”, **TAAD**, Yıl: 12, S. 47, Temmuz 2021, s. 47-56 (İddianın Daraltılması).
- AKİL, Cenk: “Yargıtay Kararları Işığında Medeni Muhakeme Hukuku Bağlamında Faize İlişkin Bazı Meseleler”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2015/2, s. 67-107.
- AKKAYA, Tolga: **Medenî Usûl Hukukunda İstinaf**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009.
- AKYOL ASLAN, Leyla: **Medenî Usûl Hukukunda Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Sonuçları**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019
- AKYOL ASLAN, Leyla: **Medenî Usûl Hukukunda Davadan Feragat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010 (Feragat).
- ANSAY, Sabri şakir: **Hukuk Yargılama Usûlleri**, 7. B., Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1960.
- ANSAY, Sabri şakir: “İslah”, **AÜHFD**, C. VII, S. 1- 2, 1950, s. 122-129.
- ARSLAN, Ramazan: “Kesin Hüküm İhtiyacı ve Yanılma Gerçeği”, **Ankara Barosu Dergisi**, 1988/5-6, s. 722 vd.
- ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/HANAĞASI, Emel: **Medenî Usûl Hukuku**, 6. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.
- ASLAN, Kudret: **Medenî Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016.
- ASSMANN, Dorothea: **Wicczorek/Schütze Zivilprozessordnung und Nebengesetze**, 4. Aufl, De Gruyter Verlag, 2014, P. 263.
- ATALI, Murat: **Medeni Usûl Hukukunda Aleyhe Bozma Yasağı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014 (Aleyhe Bozma).

ATALI, Murat: “İslah Yoluyla İleri Sürülen Talep Bakımından Zamaşımının Kesildiği Tarih”, **DEÜHFD**, 2009, Özel Sayı, Bilge Umar’a Armağan, C. I, İzmir, 2010, s. 115-127 (İslah).

ATALI, Murat: “Usûlî Müktesep Hak Kavramı ve Bozma Kararının Bağlayıcılığı”, **Yargıtay Dergisi**, C. 44, S. 3, Temmuz 2018, s. 1-46.

ATALI, Murat/ERMENEK, İbrahim/ERDOĞAN, Ersin: **Medenî Usûl Hukuku**, 3. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.

BELGESAY, Mustafa Reşit: **Teorik ve Pratik Adliye Hukuku**, C. II, 1. Fasikül, İstanbul, Üniversite Kitabevi, 1945.

BERKİN, M. Necmeddin: **Tatbikatçılara Medenî Usûl Hukuku Rehberi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1981.

BİLGE, Necip/ÖNEN, Ergun: **Medenî Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. B., Ankara, Sevinç Matbaası, 1978.

BOLAYIR, Nur: **Hukuk Yargılamaında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014.

BÖRÜ, Levent: **Dava Konusunun Devri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.

BRÖNNIMANN, Jürgen: “Die Schweizerische Zivilprozessordnung vom 19.12.2008- ein Überblick”, **Zeitschrift für juristische Weiterbildung und Praxis**, s. 79-99.

BUDAK, Ali Cem/KARAASLAN, Varol: **Medenî Usûl Hukuku**, 5. B. İstanbul, Filiz Kitabevi, 2021.

BULUT, Uğur: **Medenî Usûl Hukukunda Davaların Yığılması (Objektif Dava Birleşmesi)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017 (Davaların Yığılması).

BULUT, Uğur: “İslah Yoluyla Talep Sonucunun Daraltıl(ama)ması”, **İzmir Barosu Dergisi**, Mayıs 2018, s. 15-43 (Talep Sonucu).

DEREN-YILDIRIM, Nevhis: “Teksif İlkesi Açısından İstinaf”, **İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı**, Ankara, TBB Yayınları, 2003, s. 267-284.

DEYNEKLİ, Adnan: **Medenî Usûl Hukukunda İslah**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2013.

DİRENİSA, Efe: **Medenî Yargılamada Ön İnceleme Aşaması**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

DURAN, Osman : **Medeni Usul Hukukunda Taleple Bağlılık İlkesi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020.

EICKELMANN, Sarah: **Hausleiter, FamFG**, 2. Aufl., 2017.

ERCAN, İbrahim : “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, **SDÜHFD MİHBİR Özel Sayısı**, C. 4, S. 2, 2014, s. 249-269.

ERCAN ÖZLER, Meltem: **Medenî Usûl Hukuku’nda Dava Konusu**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019.

ERDOĞAN, Ersin/KORKMAZ Cansu: “Yargıtayca Verilen Bozma yahut Bölge Adliye Mahkemelerince Verilen Gönderme Kararlarından Sonra Islah Yapılıp Yapılamayacağı Sorunu”, **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, 2016/2, s. 249-290.

ERDÖNMEZ, Güray: **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. I, 15. B., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017.

FOERSTE, Ulrich: **Musielak/Voit Zivilprozessordnung Kommentar**, 16. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2019.

GALLI, Andreas: “Veränderungen im erstinstanzlichen Zivilverfahren”, **Schweizerische Zeitschrift für Zivilprozess- und Zwangsvollstreckungsrecht**, 21-22/2010, s. 81-149.

GETHMANN, Alfons: **Der Begriff der Sachdienlichkeit im Rahmen des P. 264 ZPO**, Diss., Heidelberg, 1975.

GÖKSU, Mustafa: “Hukuk Yargılamasında Vakıa ve Hukuk”, **Do. Dr. Haluk Konuralp Anısına Armağan**, C. I, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s. 323-350.

GÖRGÜN, L. şanal/BÖRÜ,Levent/TORAMAN,Barış/KODAKOĞLU, Mehmet: **Medenî Usûl Hukuku**, 9. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.

GÖZÜTOK, Zeki: **Hukuk Davalarında İstinaf ve Temyiz Uygulama Rehberi**, 2. Bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

GÜNDÜZ, Okan: “Islahla Dava Değerinin Artırılması Sonucunda Ortaya Çıkan Bazı Hukuki Meseleler”, **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, S. 1, 2017, s. 193-214.

GÜRDOĞAN, Burhan: “Boşanma Davalarına İlişkin Usûl Hükümleri”, **AÜHF 50. Yıl Armağanı**, Ankara, 1977, s. 205-218.

HABSCHIED, Walther J.: **Schweizerisches Zivilprozess und Gerichtsorganisationsrecht**, 2.Aufl., Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 1990.

HANAĞASI, Emel: **Davada Menfaat**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009.

KARAASLAN, Varol: **Medenî Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi**, 2. B., Ankara, Adalet Yayınevi, 2019.

KARAFAKİH, İsmail Hakkı: **Hukuk Muhakemeleri Usûlü Esasları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952.

KARSLI, Abdurrahim: **Medenî Muhakeme Hukuku**, 5. B., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020.

KARSLI, Abdurrahim/KOÇ, Evren/KONURALP, Cengiz Serhat: **Hukuk Muhakemeleri Kanununda Problemler Konular**, İstanbul, Alternatif Yayıncılık, 2014.

KLINGLER, Rafael: **Die Eventualmaxime in der Schweizerischen Zivilprozessordnung**, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2010.

KURU, Baki/ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder: **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, 25. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

KURU, Baki: **Hukuk Muhakemeleri Usûlü**, C. II, C. IV, İstanbul, Demir Demir Yayıncılık, 2001 (C. II; C. IV).

KURU, Baki: **Medenî Usûl Hukuku El Kitabı**, C. I, C. II, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020 (El Kitabı).

MERİÇ, Nedim: "Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü", **Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, DEÜHFD Özel Sayı**, C. 11 (2009), İzmir, 2010, s. 377-424 .

MERİÇ, Nedim: **Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi**, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2011 (Tasarruf).

MERİÇ, Nedim: "Takas Alacağı Hususunda Teksif İlkesinin Uygulanma Sorunu ve Yol Açtığı Tartışmalar", **MİHDER**, C. 9, S. 26, 2013/3, s. 57-81.

MEYER, Hans Rudolf: **Die Klageänderung nach Solothurnischem Zivilprozessrecht**, Diss., Bern, 1956.

MUSIELAK, Hans-Joachim: **Münchener Kommentar zur ZPO**, 6. Aufl., 2020.

ÖZEKES, Muhammet: "HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler", **DEÜHFD**, C. 16, Özel Sayı, **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan**, 2014, Basım Yılı: 2015, s. 263-300 (Eksiklik).

ÖZEKES, Muhammet: **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, 15. B., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Pekcanitez Usûl).

ÖZEKES, Muhammet/BULUT, Uğur: "Kısmî ve Belirsiz Alacak Taleplerinde İslah Sorunu (Bir HGK Kararı Işığında İnceleme)", **MİHDER**, C. 13, S. 38, 2017/3, s. 635-718.

ÖZTEK, Selçuk/TAŞPINAR AYVAZ, Sema/KALE, Serdar: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifi’nin Değerlendirilmesi”, **TBBĐ**, 2020, S. 149, s. 77-152.

ÖZKAYA-FERENDECI, Hamide Özden: “Davalının Cevap Dilekçesi Vermemesi Halinde M. 128’in Uygulanması ve Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Arayışları”, **MÜHF-HAD**, C. 24, S. 1, Haziran 2018, s. 258-269.

ÖZKAYA-FERENDECI, Hamide Özden: **Alman Hukuku’ndaki Örneği ile Sözlülük İlkesi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2019.

ÖZKAYA-FERENDECI, Hamide Özden: **Kesin Hükümün Objektif Sınırları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2009.

ÖZTEK, Selçuk: **Türk Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf ve Temyiz**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021.

ÖZTÜRK, Ali: **Aile Hukukunda Ayrılık**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015

PAHUD, Eric: **Schweizerische Zivilprozessordnung Kommentar**, Alexander Brunner, Dominik Gasser, Ivo Schwander, 2. Aufl., Zürich/St. Gallen, Dike Verlag, 2016.

PAULUS, Christoph G.: **Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht**, 6. Aufl., Berlin, Springer Verlag, 2016

PEKCANITEZ, Hakan: **Belirsiz Alacak Davası (HMK m. 107)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011 (Belirsiz Alacak)

PEKCANITEZ, Hakan: **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. II, 15. B, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017 (Pekcanitez Usûl).

PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”, **Lexpera Blog**, 2020 (Teklif).

PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme”, **TBBĐ**, S. 150, 2020, s. 247-299 (7251).

POSTACIOĞLU, İlhan E. : **Medenî Usûl Hukuku Dersleri**, 6. B., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1975.

POSTACIOĞLU, İlhan E./ALTAY, Sümer : **Medenî Usûl Hukuku Dersleri**, 7. B., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015.

ROSENBERG, Leo/SCHWAB Karl Heinz/GOTTWALD, Peter: **Zivilprozessrecht**, 18. Aufl., München, Verlag C. H. Beck, 2018.

SİMİL, Cemil: “Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları”, **DEÜHFD**, C. 16, Özel Sayı, **Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan**, 2014, Basım Yılı: 2015, s. 1351-1376 (Aydınlatma).

SİMİL, Cemil: **Belirsiz Alacak Davası**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013 (Belirsiz Alacak).

SİMİL, Cemil: “Yargıtay Kararları Işığında Belirsiz Alacak Davası ve Kısmi Dava ile İlgili Sorunlar”, **Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukunun Güncel Sorunları II**, Ed.: Muhammet Özekes, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 93-116 (Sorunlar).

SİVRİHİSARLI, Ömer: **Hukuk Yargılamasında Maddî Hukuka İlişkin Temyiz Nedenleri ve Yargıtay Denetiminin Kapsamı**, Doktora Tezi, İÜHF Yayınları, İstanbul, 1978

TAHİROĞLU, Fatih: **Medenî Usûl Hukukunda Re’sen Araştırma İlkesi**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021

TANRIVER, Süha: **Medenî Usûl Hukuku**, C. I, 3. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.

TERCAN, Erdal: “Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü Kapsamında Tarafların Dinlenmesi”, **MİHDER**, C. 7, S. 18, 2011, s. 1-56.

TUTUMLU, Mehmet Akif: **Kuram ve Uygulama Işığında Medeni Usul Hukukunda Islah**, 3. B., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015.

TUTUMLU, Mehmet Akif: “Islah ile Faiz Talebinde Bulunulması ve Kısmi Islahta Faizin İşleyeceği Tarih ile İlgili İçtihatlarda Yeni Gelişmeler”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 12, S.128, Nisan 2017, s. 184-191 (Faiz)

ULUKAPI, Ömer: **Medenî Usûl Hukuku**, Konya, Mimoza Yayıncılık, 2015 (Usûl).

ULUKAPI, Ömer: “Yargıtay Kararları Işığında Medenî Usûl Hukukunda Yargılamaya Hâkim Olan İlkelere Tarafarla Hazırlama İlkesi”, **SÜHFD**, 1998, 1-2, **Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan**, s. 713-732.

UMAR, Bilge: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 2. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

ÜSTÜNDAĞ, Saim: **İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1967 (Yasak).

ÜSTÜNDAĞ, Saim: **Medenî Yargılama Hukuku**, 7. B., İstanbul, Nesil Matbaacılık, 2000 (Yargılama).

WALTHER, Richard: **Klageänderung und Klagerücknahme**, Carl Heymanns Verlag KG, Köln, Berlin, Bonn, München, 1969.

YILDIRIM, M. Kâmil: “Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu Teorileri”, **MÜHF-HAD**, 1991/1-3, s. 23-50.

YILMAZ, Ejder: **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C.II, C. III, 4. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2021 (Şerh).

YILMAZ, Ejder: **Islah**, 5. B., Ankara, Yetkin Yayınları, 2021 (Islah).